

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • EKİM 1989 • YIL : 26 • SAYI : 10 • 2000 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Ege Cansen

Necati Dağru

Yılmaz Karakayunlu

Doç. Dr. T. Güngör Uras

Çek ve 3167 Sayılı Yasa'nın
Eleştirisi / 27

Prof. Dr. Mehmet E. Palamut

Sermaye Piyasası / 33

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bolak

Dış Basından / 39

Doç. Dr. Nilsen Altıntaş

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 42

Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde

Vergileme : Türkiye İçin

Bir Uygulama / 43

Dr. Metin Taş

Ayın Ekonomik Olayları / 49

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar / 53

M. Tarık Yaşar

Döviz fazlası olan Türk ekonomisi olağan
dışı bir eğilime girmiştir. Bu durum
böylece devam edebilir mi?
Ekonomide gerçekten bir
carpıklık mı var?

ÇELİK HALAT

EN BÜYÜK ÜRETİCİ
OLMANIN
SORUMLULUĞUNU
TAŞIYOR.

ÇOKDEMETLİ HALAT
MONOTORON
ÖNGERİLİMLİ BETON TELİ
YAYLIK TEL
GALVANİZLİ TEL ve
LASTİK TELİ

Öncü oluşumuzu bize duyduğunuz güvene borçluyuz.

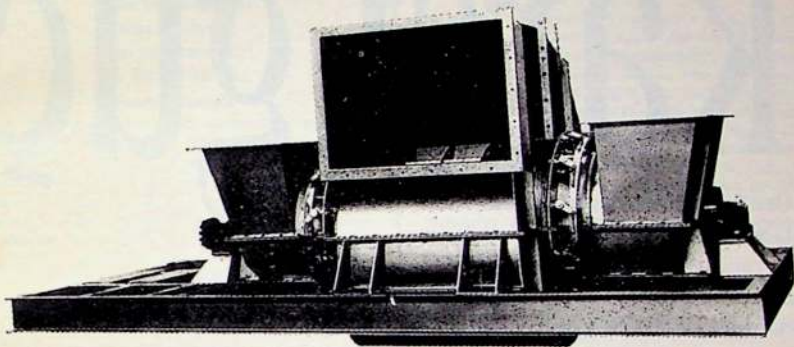

ÇELİK HALAT
ve
TEL SANAYİ A.Ş.

Kabataş, Setuştu No:27 80040-Istanbul

Tel: (1) 152 45 00 (4 hat) Tlx: 24230 ceha tr Fax: (1) 149 89 22

Isıtma, havalandırma, klima konularında projelendirme, imalât, montaj, taahhüt işleriniz için hizmetinizdeyiz

İMALÂT PROGRAMIMIZ

- ISITMA, HAVALANDIRMA VE KLİMA CİHAZLARI
200 000 m³/h hava 3 600 000 Kcal/h ısıtma ve 1 200 000 Kcal/h soğutma kapasitelerine kadar, hijyenik veya normal tiplerde,
- VANTİLATÖR VE ASİRATÖRLER
3000 mm SS toplam basınç ve 300 000 m³/h kapasitelere kadar, aksiyel ve radyel tiplerde,
- SOĞUTMA KULELERİ
- YÜKSEK BASINÇLI BUNAR VE KIZGIN SU KAZANLARI
5 - 100 atü basınç ve 5 - 100 ton/h kapasitelerde, su borulu sistemde,
- YÜKSEK VE ALÇAK BASINÇLI BUNAR, KIZGIN VE SICAK SU KAZANLARI
0.5 - 20 atü basınç ve 0.2 - 28 ton/h kapasitelerde, alev ve duman borulu ve 3 çekli sistemde,
- ESANJÖR VE BUNAR ÜRETİCİLERİ
4.4 milyon Kcal/h ısıtma kapasitelere kadar,
- BOYLER, HİDROFOR VE SU DEPOLARI
- AKARYAKIT TANKLARI
- SU TASFİTE CİHAZLARI
- İNDÜKSİYON CİHAZLARI
- BOYAMA VE BOYA KURUTMA TESİSLERİ
- YÜKSEK BASINÇLI KOMPLE BUNAR VE KIZGIN SU SANTRALLERİ
- BİNALARIN KOMPLE MEKANİK TESİSATI
- OTOMOBİL ISITMA RADYATÖRLERİ
- KOMPLE FABRİKA MONTAJI
- ENDÜSTRİYEL DEMİR VE ÇELİK İMALÂT İŞLERİ

SELNİKEL

ISITMA ve KLİMA CİHAZLARI SANAYİİ A.Ş.

İSTANBUL ŞUBESİ

İnönü Cad. 69/12 Taksim - İstanbul
Telefon : 144 48 08 - 149 03 62
Telgraf : Selnikel - İstanbul
Telex : 24423 Sini tr.
Fax : 149 46 32

GENEL MÜDÜRLÜK VE FABRİKA

Esenboğa Hava Meydanı Yolu 14. Km. Ankara
Telefon : 324 02 37 (6 hat)
Telex : 44432 Siffa tr - 43156 Selk tr.
Fax : 324 40 56
Posta Adresi : Tunus Cad. 5/8 06680 / Ankara

Diş düşmanı tartar'a ve diş çürümelerine

karşı güç

Özel formülünün etkisi klinik deneylerle kanıtlanan İpana Anti-Tartar, diş taşlarına ve diş çürümelerine karşı güçlüdür. İçerdiği Fluorid ile diş minelerini sertleştirir, diş çürümelerini önler. Bileşimindeki özel maddeler, yeniden diştaşı oluşumunu en aza indirger. İpana Anti-Tartar, günlük kullanımda diş çürümelerini de önleyen ideal "özel bakım" diş macunudur.

Tartar (Diştaşı) Nedir?

Tartar dişler üzerinde, özellikle diş ile dişetinin birleştiği bölgelerde biriken kireçleşmiş tabakalardır.

Tartar "periodontal" hastalıklara neden olur:

- İstenmeyen ağır kokuları oluşur.
- Dişetleri çekilir, iltihaplanır, sık sık kanar.
- Dişlerin direnci azalır, sallanmaya başlar.
- Diş çürümeleri hızlanır.

Tartar, ayrıca, dişlerin görünümünü de çirkinleştirir.

Tartar (Diştaşı) Nasıl Önlenir?

Tartar, diş hekimleri tarafından temizlenir. Ancak, zaman içinde, dişlerin dişetiyle birleştiği bölgede yeniden tartar birikimi başlamaktadır. İpana Anti-Tartar, bu birikimi geciktirir, en aza indirger. Diş çürümelerine ve diştaşlarına karşı güçlü İpana Anti-Tartar, her gün, düzenli olarak kullanılmalıdır.

Unutmayın!

İpana Anti-Tartar özel formülü, güçlü etkisi, farklı tadıyla, günlük ve özel diş bakımı için geliştirilmiş, çağdaş bir İpana ürünüdür.

Siz de, her gün düzenli olarak İpana Anti-Tartar kullanın, diş minelerinizi sertleştirin, diş çürümelerini önleyin, diştaşlarından arınmış, sağlıklı dişler kazanın!

diş macununuzu biliyoruz

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoglu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen • Haluk Ceyhan • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalık • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşluoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferhan • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönsensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşil • Prof. Dr. Haluk A. Kabaalloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoglu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşulu • Prof. Dr. Erol Manısalı • Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay Özihan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükür Tekbaş • Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçsiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Y. Doç. Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yücel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA
MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde ele alınan konu, bir bakıma Eylül 1989 sayısında tartışılan konunun devamı niteliğindedir. Döviz fazlası olan Türk ekonomisi olağan dışı bir durum göstermektedir. % 70'i aşkın bir enflasyon ortamında, döviz fiyatları % 15 - % 20 arasında değişen oranlarda artmaktadır. Bankalar mevduat faizlerini düşürmüşlerdir. Götürüsü, net getirisinden fazla olduğundan bankalardaki mevduat giderek erimektedir. Tasınmaz ve altın piyasaları genelde durgundur. Bütün bu gelişmiş koşullara karşın Türkiye'ye dışarıdan döviz akışı devam etmekte, Tahtakale'de döviz resmi kurun altında işlem görmektedir.

«Açık Oturum»a katılan değerli konuşmacılarımız öncelikle şu soruları cevaplandırmıyorlar: «Ekonomide bir çarpıklık mı var?», «Bu olağan dışı durum ne kadar sürecek?» Daha sonra ekonominin şimdiki durumunu irdelereycek ilginç görüşler ileri sürüyorlar ve önerilerde bulunuyorlar. Tartışmaların ileri bir aşamasında ise, ekonomideki çarpıklığı düzeltmek ve durgunluğu gidermek için neler yapılması gerektiği üzerinde duruyorlar.

Bir görüşe göre; Türkiye ekonomisi ithal ikamesi dönemini kapattıktan sonra ihracatı teşvik dönemine geçmişti; şimdi de, üçüncü aşama olarak, ithalatı teşvik dönemine girmiş bulunmaktadır. Bir başka görüşe göre; yatırım ve ara malı ithalatı durduğu için bir döviz birikimi olmuştur; Türkiye halen döviz çukluyundan oluşan bir enflasyon yaşamaktadır. Türkiye büyümesini yeniden başlattığında, döviz bolluğu da bitecektir. Üçüncü bir görüşe göre; gerçekten bir döviz bolluğu varsa, bu dövizler, sistemi kendini yenileyebilecek ve sürekli olarak döviz üretebilecek bir yapıya oturtmak için harcanmalıdır.

Dergi'nin diğer bölümlerinde yer alan yazıları da okumanızı salık veririz. Bu yazıların, her zaman olduğu gibi, ilginçli çekeceğini umuyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ EKİM 1989 YIL: 26 SAYI: 10 2000 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazısı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON: 526 34 11 • YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL YILLIK ABONE: 24.000.— TL; ÖĞRENCİLERE: 12.000.— TL. • İLAN FİYATLARI: Arka Kapak 500.000.— TL, Ön Kapak İçli 300.000.— TL, Arka Kapak İçli 250.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içli) 200.000.— TL, Tam Sayfa 175.000.— TL, Yarım Sayfa 100.000.— TL, Çeyrek Sayfa 50.000.— TL, Renk Farkı 100.000 TL. • NOT: İlan fiyatlarına % 10 oranında KDV ilave edilmektedir • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Tübe Şubesi 443, İş Bankası Tübe Şubesi 15410, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI: Mel/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • CİLT: ŞEMA, Telefon: 556 31 09 • BASKI TARİHİ: 18 Ekim 1989 • SAYISI: 6000

ekonomik göstergeler

	1987	1988	1989		
			Mayıs	Haziran	Temmuz
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	2998.5	3689.3	3541.1	3982.0	4281.9
Banknot Miktarı (milyar TL.)	3018.3	4485.1	5541.1	6096.8	6987.2
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	3438.7	5142.3	5513.4	6095.9	5817.1
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	1406.6	2081.9	2177.0	2772.3	2789.9
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	18565.1	28972.4	30923.3	31730.6	
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	5179.0	6528.8	5732.5	5782.1	
Tasarruf Mevduatı	6929.2	12711.3	15422.0	16096.7	
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	1512.1	1878.7	1885.0	2084.6	
Vadeli Tasarruf Mevduatı	5417.1	10382.6	13537.0	14012.0	
Mevduat Sertifikası	1392.1	1251.1	1679.0	1714.1	
Resmî Kuruluş Mevduatı	2237.3	1485.8	1613.5	1535.4	
Bankalar Mevduatı	2035.8	3263.2	1845.4	1652.8	
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	791.6	3732.1	4630.9	4949.7	
Döviz Tevdatı	5598.1	9411.3	10482.8	10254.9	
Toplam Krediler	18700.6	27750.7	29374.5	29321.7	
Tarım	2758.6	4498.1	4603.3	3928.7	
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	2312.7	3967.9	4227.7	4586.7	
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	686.1	931.6	1079.5	1115.9	
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	1539.1	2426.7	2504.3	2530.0	
Denizcilik	59.7	91.4	97.6	97.7	
Ticari, Sınal, Sair	11353.1	15834.9	16862.2	17062.7	
PARA ARZI (milyar TL.)	6593.0	11243.3	11903.0	12784.3	14175.1
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 — 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	751.9	1274.2	1601.1	1701.7	1787.2
Tarım (Genel)	654.0	1073.9	1372.4	1479.1	1522.8
İmalat Sanayii (Genel)	755.0	1345.5	1676.1	1771.3	1880.2
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	2767.2	4848.3	5809.4	6113.7	6460.8
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	3194.4	5636.8	6736.0	6960.8	7369.8
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	14163.1	14339.7	5770.6	7124.0	8388.8
Dışsatım (FOB)	10190.0	11662.1	4514.4	5410.0	6129.9
İşçi Dövizleri	2021.0	1755.0	802.0	1005.0	

Notlar : (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Sosyal güvenlik kurumları mevduatı, Ekim 1988'den itibaren, Resmî Kuruluşlar Mevduatı'ndan Diğer Kuruluşlar Mevduatı grubuna alınmıştır. (4) Banka kredilerine, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank, eski DYB) kredileri dahildir. (5) Bankalara ait veriler Nisan ve Mayıs 1989 itibarıyla. (6) Para arzı (M₁) dar tanımıdır.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

EKONOMİDE DÖVİZ FAZLASI OLUNCA :

URAS — Türk ekonomisi olağan dışı bir ortamın içine düştü. Enflasyon en az % 70 dolayında seyrederken, döviz fiyatları % 15 - % 20 dolaylarında artıyor. Bankalar mevduat faizlerini düşürüyor. Vergiyi de dikkate alırsanız, mevduatın bankalarda nasıl eridiğini dehşet ile görürsünüz. Gayrimenkul piyasasında kıpırdama yok. Çok lüks konutlar dışındaki gayrimenkullerin neredeyse maliyet fiyatının altında satıldığı görünümü var. Borsa'da çok ufak bir hareket belirdi. Bütün bu çelişik şartlara rağmen dışarıdan döviz akışı devam ediyor. Gelen dövizli resmi kurun bile altında bozdurmak için insanlar çaba gösteriyor.

Bu olağan dışı durum ne kadar devam edecek? Ekonomide bir çarpık-

KATILANLAR :

- **Ege CANSEN**
Ekonomi Yazarı
Hürriyet Gazetesi
- **Necati DOĞRU**
Ekonomi Yazarı
Milliyet Gazetesi
- **Yılmaz KARAKOYUNLU**
Genel Müdür
Atlas Döviz

YÖNETEN :

- **Doç. Dr. T. Güngör URAS**
İktisatçı - Yazar

lık mı var? Durumu nasıl görüyorsunuz?

Buyurun Sayın Cansen, önce sizin değerlendirmelerinizi öğrenelim...

ülkemizde ekonomik politika uygulamasında üç aşamalı gelişme:

- ithal ikamesi dönemi,
- ihracatı teşvik ve
- ithalatı teşvik dönemi

CANSEN — Bütün bu söyledikleriniz var. Bunlar birbirleriyle çelişen noktalar. «En önemlisi nedir?» diyerek ben bunlardan bir tanesini seçip onun üzerinde konuşmak istiyorum. O

da döviz fiyatlarının enflasyonun çok gerisinde kalması. Bugün hükümetin ihracatı değil ithalatı teşvik politikası uygulaması. Türkiye ithal ikamesi devrini geçti, ihracatı teşvik aşamasına gelinmiş idi. Şimdi de ithalatı teşvik politikası uyguluyor. Bu da belki üçüncü bir aşama oluyor.

URAS — İthal ikamesi devri, ihracat devri ve nihayet ihraç ikamesi devri...

CANSEN — Evet Sayın Uras. Import substitution, import promotion ve de nihayet export substitution... Sonuçta herkeste, «Her şeyi ithal etmek Türkiye'ye, daha iyi olacak.» gibi bir kanaat hasıl oldu. Yani peynirinden sütüne, unundan reçeline, otomobilinden buzdolabına kadar...

URAS — Peki bu değirmenin suyu nereden gelecek Sayın Cansen?

CANSEN — Bütün bunlara rağmen herkesin içi «pır pır» ediyor. Hakikaten yurt dışından dövizler geliyor, bankalar «Yeter artık, bu kadar döviz gelmesin.» diyor. «Gerçi döviz gelisin dedik ama, o kadar çok geldi ki başa belâ oldu.» Ama en azından pek çok kişide bu işin böyle gitmeyeceği konusunda bir ittifak var, bir inanç var. «Bu iş böyle gitmez.» diyorlar. Nerede döner? Nasıl döner? Kaç zamanda nereye ulaşır? Bu da bir yerde dönecek. Acaba bunun mantıksızlığı nerede? Bence bugün irdelememiz gereken konu bu. Çünkü, şimdi şöyle bir havaya girildi: «Türkiye döviz problemini çözmüştür. Bundan sonra da döviz problemi yaşamayacaktır.» Gerçi çözersiniz, ama bir an için bir devre için çözersiniz. Fakat sanki sonsuza dek çözmüş gibi; «Arkadaş, bundan sonra Türkiye döviz problemi yaşamaz.» diyemezsiniz. Hakikaten de bu böyle oldu ise, hepimizin oturup birçok şeyi yeniden düşünmemiz lazımdır. Türkiye gerçekten döviz problemini (demiyeğim sonsuza kadar) 5

sene 10 sene için bile çözmüş ise (yani yaratılan atmosfer 10 sene için bile gidecek olsa), bu dahi bir ömür içinde önemli bir devredir ve bunu planlamak lazımdır. Döviz olayının içinde yaşayan Sayın Karakoyunlu burada.

URAS — Üstelik «parmağı taşın altında».

gümrüklerin indirilmesine karşın ithalatta bir artma omadığına göre, türkiye'de gerçekten bir döviz bolluğu var mı? ülkeye nesebi gayri sahih bir döviz akımı mı oluyor?

CANSEN — Söylesin bakalım. Hakikaten böyle bir döviz bolluğu var mı? Döviz geliyor mu Türkiye'ye? Bu işçi dövizidir, turist dövizidir, yoksa nesebi gayri sahih dövizler mi geliyor Türkiye'ye? Nereden geliyor? Çünkü ihracatın da fazla artmadığını biliyoruz. Ayrıca dış borçların faizi ödeniyor, ana para ödeniyor. Türkiye'ye bir nesebi gayri sahih döviz akımı mı var? Herhalde bu gelenler sahate para değil.

KARAKOYUNLU — Türkiye'de enflasyonun kaynağı olarak eskiden KİT'ler gösterilirdi. Yahut enflasyonun bütçe açıklarından kaynaklandığı söylenirdi. Ya da bunlara benzer şeyler denilirdi. Türkiye aşağı yukarı 10 senede bir, 15 senede bir, bir de dövizden kaynaklanan enflasyon olayı yaşıyor. 1972-1973 senelerinde hatırlarsınız, işçi dövizlerinin çok bol miktarda gelmesi nedeniyle Merkez Ban-

kası bunları karşılamak için emisyon yapmıştı, fiyat artışları o zaman % 4'lerden 5'lerden % 10'lara doğru çıktığında, yer yerinden oynamıştı. Nihat Erim Hükümeti zamanında, hatırlarsınız. Hatta o zaman Başbakan Yardımcısı ithal politikası uygulayarak bu döviz ithalata çevirmeyi düşünmüş, «Onbirler Hadisesi» meydana gelmişti.

Şimdi 15 sene sonra, kaynağı farklı olmakla beraber fevkalâde bol bir döviz girişi var Türkiye'ye. Bankalar, Merkez Bankası'nın döviz ve efektif piyasalarında uyguladıkları politikalar nedeniyle oluşan döviz fiyatlarını normal piyasada teşekkül eden döviz fiyatlarının çok üstünde gördükleri için, normal bu fiyatlara bağlı olarak yüksek miktarda döviz almaktan kaçınıyorlar. Türkiye'deki ciddi problemlerden bir tanesi bu. İkincisi, yine Merkez Bankası'nın uyguladığı kurallar nedeniyle bir günlük değişmelerin döviz fiyatına yansıyacak olan azalma veya çoğalmalarına göre bankalar almak ve satmak şansına sahip olmadıkları için, bu defa kaçak güreşiyorlar.

Basit bir örnek: Şu anda parite mark'a göre 1.90. Geçtiğimiz hafta için Cuma günü 1.94 idi. 15 gün içinde dolar-mark paritesinin 2.00'den 1.94'e düşmesine rağmen Merkez Bankası doların fiyatına gene 4 lira koydu. Halbuki uluslararası piyasaya göre kendi rezervlerini, döviz pozisyonlarını düzenlemek durumunda olan bankalar, birdenbire doların değerini önemli ölçüde düşürmeleri lazım gelirken yükseltmek zorunda kaldılar. Bu fiyatlarla da alış söz konusu olmayınca, Merkez Bankası'ndan kaynaklanan dövizden kaçış görünümü ortaya çıktı.

URAS — Sayın Karakoyunlu, Sayın Cansen diyor ki; «Nesebi gayri sahih, nereden geldiği belli olmayan bir döviz akımı vardır.» Bu devam

edecek mi? Aslında siz de akımı teyit ediyorsunuz da nesebini söylemiyorsunuz. Bu bir. İkincisi, eskiden bu paralarla bir şeyler alınıyordu. Şimdi gümrüklerin inmesine rağmen ithalatta da bir artma görülüyor. Gümrükler indi de Türk piyasasına yabancı buzdolapları mı geldi? Türk halkı Çikita muzu ucuz yemeye mi başladı? Böyle bir şey yok. Bu paralar da kullanılmıyor. Pek iyi de, acaba neden kullanılmıyor?

KARAKOYUNLU — «Dövizin nesebini tasrih etmek» şu aşamada çok önemli değil..

URAS — İyi de döviz nereden geliyor?

döviz birikimi,
dövizin kullanılabilme
olanağının yokluğundan
kaynaklanıyor; yatırım
programı olmadığından,
yatırım ve ara malı
ithalatı durmuştur;
türkiye halen döviz
çokluğundan oluşan bir
enflasyon yaşamaktadır

KARAKOYUNLU — İşçi dövizleri geliyor, turistten gelen var, onun dışında biraz da ihracattan gelen bir şey var. Özellikle hâlâ tekstilden satılan mallarla ilgili olarak gelen döviz var. Bu dövizin şu anda miktar olarak bolluğu nesebinden veya birikiminden kaynaklanıyor. Dövizin kullanılabilme imkânının yokluğundan kaynaklanıyor. Çünkü ithalat yapılmıyor. Türkiye'ye normal olarak ayda bir milyar dolar civarında döviz girecek, bir milyar dolar civarında da

döviz çıkacak. İthalatın olmaması nedeniyle denge bozuluyor.

URAS — İthalatın yapılmaması ihtiyacımız olmadığından mı ileri geliyor? Türkiye'nin ithalata ihtiyacı yok mu? Halkın satın alma gücü mü yok? Türkiye'de talepte genel bir daralma mı var?

KARAKOYUNLU — Şu anda Türkiye'de bir yatırım programı olmadığı için yatırım malları ve ara malları ithalatı yok. Tüketim yoluyla da 6,5 milyar dolar olarak birikmiş döviz rezervini tüketmek mümkün değildir. Türkiye'nin en bonkör olduğu dönemlerde bile 250-300 milyon doları geçmemiştir tüketim amaçlı olarak yapılan ithalat.

URAS — Sayın Karakoyunlu. Geçenlerde Merkez Bankası Başkanı açıkladı. Sekiz ayda 600 milyon dolarlık altın ithal edilmiş. Bir yılda altın ithalatı herhalde bir milyar doları geçecek. Hatta birbuçuk milyar dolara da ulaşabilecek. Bu yeni uygulama, dövizli bir miktar tüketmiyor mu?

KARAKOYUNLU — Altın zaten kaçak olarak memlekete giriyordu, onun karşılığında da döviz aynı yollardan kaçıp gidiyordu. Şimdi altının resmi yoldan ithal edilmesi (ki aşağı yukarı 50 ton kadar bir altın ithal edildi. Programa göre de 1989 yılı içerisinde 100 ton civarında altın ithal edilecek) kendi kendine dönen bir mekanizma. Çünkü altın Türk Lirası'na çevrilirken, otomatikman beraberinde dövize çevrilmeyi de getiriyor. Altını alanlar da dövizle alıyorlar. Henüz daha banka sistemine veya finans kurumlarına intikal etmeden bekle-yen dövizlere dönüşüyor. Dolayısıyla altın için ekstradan bir döviz talebi söz konusu değil. Şimdi birikmiş olan bu 5,5-6 milyar dolarlık döviz Türkiye'de Merkez Bankası tarafından

karşılıyor. Başka yolu yok. Tek yol bu. Ve Merkez Bankası bundan böyle bankalardan döviz almamak için zorunlu devirlerin oranlarını da düşürmeye başladı. % 25'den % 22'ye, önmüzdeki aylarda belki % 15'e de düşürecek. Dolayısıyla biz şimdi dövizden kaynaklanan bir enflasyon yaşıyoruz. Fakat, bu enflasyon hep sıkıntısını çektiğimiz bir malzmeden kaynaklandığı için, adını enflasyon olarak şikâyet ederek anıyoruz, kaynağı için de memnuniyet izhar ediyoruz.

URAS — Peki bu böyle devam edecek mi, Sayın Karakoyunlu?

KARAKOYUNLU — Evet, bu böyle devam edecek.

CANSEN — Şöyle bir iddiada bulunuluyor: Sanayi yüksek maliyetle ürettiği mamulleri halka yüksek karla satıyor. Yani hem maliyet yüksek hem kâr yüksek. «Halkımıza biraz da iyi kaliteli ucuz mal sunalım.» Böylece ithal ikamesi ve ihracatın teşvikinden sonra ithalatın teşvikine geçilmiş oluyor. Ancak, ithal teşviki derken, burada biraz halkın korunması, ona iyi kaliteli malların düşük fiyatla satılması ve biraz da sanayicinin terbiye edilmesi amacına dönük bir uygulama söz konusu. Böylece sanayicinin terbiye edilme şansı da elde edilmiş oluyor. Ashında bu çok ilginç hatta inanılması zor, memnuniyet verici ama, «Acaba bu rüyadan uyanacak mıym?» gibisinden de tereddütleri getiren bir tablo çıkardı önmüze. Nerdeyse Türkiye'ye peynirinden sütüne, buzdolabından arabasına kadar her şey ithal edilecek, her şey gayet ucuz gelecek, kaliteli gelecek. Tamam da acaba Türkiye bu çarkı döndürebilecek mi? Nitekim Sayın Başbakan diyor ki: «Türkiye döviz problemini çözmüştür. Bundan sonra da bir daha döviz problemi yaşamayacaktır.» Tabii bu bizim aklımıza bir soru getirdi: Yani bu döviz problemi-

ni beş sene için mi yaşamayacak, on sene için mi yaşamayacak, yoksa yetmişbeş sene daha yaşamayacak mı?

URAS — Sayın Doğru, halkımız bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyor?

gümrüksüz mağazalardan yapılan ithalat sanayiciyi terbiye eden bir mekanizmayı çalıştırmamaktadır; türkiye büyümesini yeniden başlattığı zaman, döviz bolluğu bitecektir

DOĞRU — Halk bu çizilen tabloyu son derece olumlu ve yeni bir ümit ışığı olarak görüyor. Çünkü uzun yıllardan beri yüksek hayat pahalılığı altında yaşamış olmanın sıkıcılığı içinde bir umut ışığı arıyordu. Gümrük duvarlarının indirilmesiyle ve Sayın Başbakanın özellikle televizyonda yaptığı konuşmalarla sanki birdenbire bakkallara, manavlara, marketlere ucuz mallar gelecek, üstelik bunlar da son derece kaliteli olacaklar. Örneğin şofbene ihtiyacı olan vatandaş hemen bir kıyaslama yapacak. yerli şofbenle yabancı şofbeni; aradaki fiyat farkının yabancı şofben lehine olduğunu görünce, üstelik yerlinin kalitesiz olduğu konusunda da uzun yıllardan beri taşıdığı bir önyargısı, şartlanmışlığı var... Bu durumda gidip yabancı şofbeni alacak.

Fakat geçen zaman, akan zaman bu tablonun böyle olmadığını gösterdi. Piyasada da şu ana kadar bu tip kıyaslanabilir yabancı mallar pek çoğalmadı.

URAS — Acaba halk yabancı malların eksikliğini duyuyor mu?

DOĞRU — Halk bunun eksikliğini yıllardan beri duyuyor. Belki de 1950'lerden beri.

URAS — İyi de, bu mallar piyasaya gelse halk bunları alabilir mi?

DOĞRU — O ayrı bir mesele.

CANSEN — Kanımca alabilir. Şöyle düşünelim. Bugün Türkiye'de ne kadar yerli malı şofben satılıyor? Diyelim 100 bin adet. Kaç paradan satılıyor? Diyelim 250 bin liradan. 200 bin liraya daha iyisi gelirse, en azından 50 bin kişi o daha iyisinden alır.

URAS — Onun bir örneği var, İstanbul'da Sirkeci'deki Doğu İş Hanı. Doğu İş Hanı'nda buzdolapları, yerli buzdolaplarından daha tanınmış markalar, daha kaliteli, daha yüksek teknolojiye sahip olanı % 20 daha ucuz fiyatla satılıyor. Ama çok sınırlı bir sayıda.

DOĞRU — Size yeni bir gelişmeden söz edeyim. Aslında kıyamet gibi satılıyor. Şu anda Doğu İş Hanı'nın tam karşısında yeni bir iş hanı şube olarak doğdu. Orada ikinci bir Doğu İş Hanı yükseliyor. Vatandaş bu yenisine giderek Doğu İş Hanı'ndaki sıkıntıdan kurtulup rahatlıyor. Bir arkadaşımın bana yaptığı bir araştırmaya göre de Türkiye'de 6-7 kentte Doğu İş Hanları fırlamaya başladı. Gaziantep'ten Adana'ya kadar; ve oralara da bu tip mallar gelince hemen alıcısını buluyor.

URAS — Yani bu tüketici lehine bir gelişme mi, yoksa sanayiciyi terbiye edebilecek bir gelişme mi?

DOĞRU — Sanayicilere baktığımız zaman, bu sanayii terbiye eden bir mekanizma çalıştırmıyor. Aslında bir kaçak mekanizmanın uzantısı olarak geliyor. Onlar diyorlar ki, «Doğu İş Hanı'na gelen mallar, aslında

gümrük vergisi ve KDV ödenmemiş mallardır. Bunlar gümrüksüz satış mağazaları aracılığı ile ülkeye giriyor, Doğu İş Hanı'na ve onun şubelerine de KDV ödenmediği için bu kadar ucuza gelebiliyor. Yoksa normal kuma koşulları altında bu malların ülkeye bu kadar ucuza gelmesi mümkün değil. Bu nedenle de biz bunlarla rekabet edemiyoruz.»

CANSEN — Bence bu Doğu İş Hanı olayını apayrı ele almak lazım. Çünkü bu olay ithalatı kolaylaştırmanın dışında bir hadise. Çünkü bunda ne düşük gümrük vergisi uygulaması var, ne KDV var, ne de bu işi yapanların Gelir Vergisi mükellefiyetlikleri var.

URAS — Tekrar döviz bolluğu konusuna dönssek...

DOĞRU — Bu döviz bolluğu konusunda ben de iki noktada görüşlerimi söylemek istiyorum. Türkiye gerçekten döviz problemini çözdü mü? Bu döviz bolluğu ne kadar sürecektir? Bu çok önemli bir şey. Türkiye eğer döviz problemini gerçekten çözdü ise, Sayın Cansen'in söylediği üçüncü aşamaya atlaması da çok kolay olacaktır. Fakat yapılan yorumlar üç noktada düğümleniyor. Bir tanesi ithalat azaldığı ve yatırımlar azaldığı için dövizimiz bolmuş gibi gözüküyor. İkincisi, İran ve Irak'a reeksport durduğu için; çünkü reeksport yaparken Türkiye'nin döviz ihtiyacı oluyordu. Malları dışarıdan alıyordu. Dolayısıyla döviz ödemek zorunda kalıyordu. Şimdi bu konuda döviz ödemek zorunda kalmıyor. Üçüncü bir faktör de, Çikita muz gibi, küflü Hollanda peyniri gibi ithal ürünlerini almak hevesinde olanların gözlerinin doymuş olmasıdır. Dolayısıyla bir döviz fazlalığı oluştu. Bugün görülen döviz bolluğu buralardan kaynaklanıyor ve bu gidiz 3-4 ay veya 5-6 ay sürer. Türkiye büyümesini yeniden başlattığı zaman, döviz bolluğu biter.

URAS — Sayın Cansen, Sayın Doğru'nun görüşlerine katılıyor musunuz?

enflasyon % 70'lerde seyrederken döviz kurundaki artış % 20'ler civarında devam edemez; hiçbir «anormalite» sürekli olmayacağı için bu tablo da kesinlikle değişecektir

CANSEN — Sayın Doğru'nun söylediklerinden anladığımız kadarı ile bu döviz bolluğu sonsuza kadar sürmeyecektir. Kendi yargımı da şöyle koyayım ortaya. Bir defa ben bu olayın «anormalite» olduğuna inanıyorum. Bugünkü tablonun bir «anormalite» olduğuna inanıyorum.

KARAKOYUNLU — Tesadüfi bir «anormalite». Planlanmış bir «anormalite» değil.

CANSEN — «Anormalite» kelimesini kasten kullanıyorum. Çünkü ben şuna inanıyorum. Benim görüşüm şudur: Hiçbir «anormalite» sürekli olamaz. Nerede bir «anormalite» varsa, doğanın güçleri onu normalize etmek üzere harekete geçecektir. Yani anormallik sürekli olamaz.

URAS — Fakat Sayın Karakoyunlu, «Bu normaldir. devamlıdır.» diyor.

CANSEN — Sayın Karakoyunlu ne kadar devam edeceğini bir süreye bağlamadı ama, ben her halükârda bunu bir «anormalite» olarak isimlendiriyordum.

diriyorum ve de yine kendi görüşüm çerçevesinde hiçbir anormalitenin sürekli olamayacağına ve bu tablonun da değişeceğine kesin gözle bakıyorum.

Bana bundan sonra soracağınız sual şudur: «Ne zaman değişecek?» Tabii suali «Saat kaçta?», «Yüzde kaç oranında?» gibi genişletmek de mümkün. Bir kere değişeceği kesindir. Ben bunun sürekli olmayacağına gayet imanlı bir şekilde inanıyorum. Nedir bu «anormalite» dediğim hadise? % 70'ler civarında enflasyon seyrederken, döviz kurundaki artış % 20'ler civarında devam edemez. Velev ki Başbakan; «Biz Türk Lirası'nı daha önce aşırı derecede deşersizleştirmiştik, ihracatı teşvik için, şimdi bu fark düzeliyor. Gerçekte geçmişteki uygulama anormaldi.» demiş olsa bi-

le. Yani Başbakan'a göre geçmiş anormaldi, bu son olay normalizasyondur. Zaten 1989 senesine girerken, hatta 1988 senesinin son aylarında; «Döviz fiyatları olması gerekenden yukarıdaydı. Biz bunu biraz da kasten yapmıştık.» demişti. Bunun da nedeni ihracata aşırı bir itme gücü vermektir. Bu iddiayı kabul ediyorum ben. Kabul ediyorum derken tartışma konusu yapmıyorum. Böyle dahi olsa, bir yerde normal bulduktan sonra, bunun yine paralellik göstermesi lazım.

KARAKOYUNLU — Bunun normalde nerede? Bunu sormak lazım?

CANSEN — Normalini sormak lazım. Normalini de rakamsal olarak aramıyorum. Ama madem ki bu da bir düzeldir, düzeldikten sonra da bunun düzgün noktada gitmesi lazımdır. Daha fazla devam ederse, bu sefer de tersine yatmaya başlar. Diyelim ki tekne lodosta sancak tarafına yatmıştır; düzeldi. Düzeldi ve düzgün bir noktaya geldi. Aynı hareket aynı yönde devam ederse, bu sefer iskele tarafına yatacaktır.

KARAKOYUNLU — Türk Lirası uluslararası bağlandıran bağımsız olarak kasıtlı «undervalued» (düşük değerli) halde iken «overvalued» (yüksek değerli) hale geldi.

CANSEN — Başbakan diyor ki; «Biz Türk Lirası'nı düşük değerli (undervalued) halde tutuyorduk. Şimdi normal hale geldi.» Ben de diyorum ki; «Güzel ama, olay dinamiktir, proses dinamiktir. O zaman bunun bir yerde durması lazım.» Yani normalizasyon prosesi bir yerde duracaktır. Ondan sonra da klasik teoriye göre -ki büyük çapta doğrudur- enflasyon kadar devalüasyon, yani enflasyon farkı kadar devalüasyon yapılarak bunun bir paralellige girmesi lazım. Yani enflasyon % 70 artıyorsa, devalü-

E S Yayınları Sunar

VECDİ ÜNAY

BANKALARCA DIŞ TİCARETİN FINANSE EDİLMESİ USULLERİ

Bankaları, bankacıları, bankacılık eğitimi gören gençleri, ithalat ve ihracat işleriyle uğraşan firmaları yakından ilgilendiren kaynak kitap

410 sayfa (büyük boy) - 11.000 - TL (KDV dahil)

İsleme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdirek Mah. - Sultanzade Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'ndeki 768, İş Bankası Türlbe Şubesi'ndeki 15410, Yapı Kredi Çemberlitaş Şubesi'ndeki 2269-9, Akbank Türlbe Şubesi'ndeki 443 no lu hesaplarımızdan birisine, kitap bedelini olduğuna belirecek havale etmeli, ad ve adreslerini tarafımıza bildirmelidir. Ödeme, postayla yapılamamaktadır.

asyonun da % 60'lar % 65'ler civarında olması lazım. Olayın bu noktaya gelmesi lazım. Bu arada hatta hafif dozu kaçmışsa, Türk Lirası aşırı değerlendirilmiş olursa, belki de enflasyon % 60 olurken döviz fiyatları % 75 artacak ki, dengeyi sağlıklı bir şekilde bulmuş olsun. Yani nereden bakarsak bakalım, ben bu olayı sürekli olarak göremiyorum. Sayın Karakoyunlu biraz evvel konuşurken; «Bu iş devam eder. Türkiye'nin döviz sıkıntısı olmaz» dedi. Şimdi bunu biraz açsın da görüşünü tam öğreneyim.

ekonominin genel dengesi içinde ulusal paranın değerini gösteren tek kriter «cari işlemler dengesi»dir; bu artı veriyorsa, çok tehlikeli bir lükstür, ülkede üretilen mal ve hizmetleri başkaları kullanıyor demektir

KARAKOYUNLU — Sayın Cansen'in konuşmasına benim daha önce bir müdahalem oldu. Türk Lirası Sayın Başbakan'ın ifade ettiği gibi düşük değerli (undervalued) idi. «Biz Türk Lirası'nın değerini kasıtlı olarak düşürmüştük, amacımız ihracatı artırmak ve ihracatçıya teşvik vermektir. Şimdi ise biz Türk Lirası'nı normal değerine getiriyoruz döviz karşısında.» Ben de diyorum ki; «Türk Lirası'nı uluslararası bağlantılardan bağımsız olarak düşük değerli (undervalued) tutmak hükümetin elindedir ama, aşırı değerlendirdiği (overvalued ettiği) zaman yaratacağı problem çok

daha büyük olacaktır.» Nedir o problem? Türk Lirası'nın yani milli paranın diğer paralar karşısındaki değerinin kriteri ihracat - ithalat değildir. O bir fiyattır. Ona göre teşekkül eder. Fakat ekonominin genel dengesi içerisinde milli paranın, Türk Lirası'nın değerini gösteren tek kriter vardır. «Cari İşlemler Dengesi». Eğer Cari İşlemler Dengesi bir ülkede artı veriyorsa, yani fazlalık veriyorsa, bu demektir ki ülkede üretilen mal ve hizmetleri başkaları kullanmıştır. Kendi kaynaklarını, yatırılabılır, tasarruf edilebilir kaynaklarını başkalarına kullanıyorsa demektir. Türkiye gibi bir ülkede bu çok tehlikeli bir lükstür. Çünkü bunu kabul ettiğin andan itibaren yatırım yapma şansını ortadan kaldırırsın, kalkınma şansını ortadan kaldırırsın. Hele bir de ihracatı, ithalatı büyük ölçüde dış kaynağa bağlı ise, ihracat yapma şansını da ortadan kaldırırsın.

O halde ne olacak? Enflasyonun hem başlamasına hem de her yıl enflasyonun artışının bu defa temposunun hızlanmasına sebebiyet verirsin; artı olan cari işlemler dengesi ile. O da tabii iç dengede, iç tasarruf dengesinde bir başka zorluk yaratır. Eğer iç tasarruflar da yeteri kadar gelişmemiş ise, dövizde karşı iç tasarrufta bir talep meydana gelmemişse, bu birikim doğaldır. «Türkiye'de önmüzdeki beş sene içinde bir döviz sıkıntısı çekilmez.» tarzındaki görüşümün izah noktası bu. Çünkü Türkiye'de tasarruf artmayacak. Özellikle özel tasarrufta bir artış olmayacak. Devletin dışında, döviz bulundurmaya da bir talep doğmayacak. Enflasyonla başa çıkabilecek herhangi bir yatırım alanı da yok. Dövizde yok, gayrimenkulde yok. Dolayısıyla birazcık banka sistemi şimdiki faiz fiyatıyla bunların arasında temayüz edecek. Tasarruf o tarafa doğru yönelmeye başlayacak.

Türkiye'de bu dövizin tüketilmesi için yeni bir yol yaratılması lazım. İt-

halattan başka bir yol yoktur. Döviz geldiği yerlere tekrar gönderme mekanizması işlemelidir. Bunun için de hangi tür mallara talep olduğuna bakmak lazım. Yatırım mallarına talep yok, ara mallarına talep yok, tüketim mallarına talep yok. Şu anda Doğu İş Hanı'nda veya benzeri olarak açılan yenilerinin tamamında dolaşan döviz tutarı, Türkiye'nin stoklarının yanında çok küçük rakamlar kalıyor. Dolayısıyla onlar bir çıkış yolu değil. Bu fikir de böylece devam edip gidecek.

DOĞRU — Döviz eritmede bir çıkış yolu değil tabii. O Türk toplununun, Türk tüketicisinin eğilimini gösteren bir örnek.

türkiye sanayii yapı
ve teknoloji olarak
eskidiğine göre; bu
fırsat değerlendirilip,
döviz birikimi özel
sektörde yeni yatırıma
yöneltilir mi?

URAS — Sayın Karakoyunlu, madem ki böyle, bu Türkiye için bir fırsattır. Türkiye'nin senelerdir döviz yokuşundan yapamadığı bir şey var. Nedir bu? Öncelikle Türkiye'nin sanayi yapısı eskimiştir. Türkiye'nin sanayi yapısı 1960'larda kurulmuştur. Bu yapı fiziken yıprandı, teknoloji olarak eskidi. Şimdi aklı gelen makul yol, normal yol, bunlarla yatırım yapılmasıdır. Halbuki yatırımcı büyük bir açmaz içinde. Bir taraftan diyor ki; «Ben yatırım yapacağım, ama gümrükler sifıra iniyor, döviz de bol.» Dövizin olması, gümrük vergisinin sifıra inmesi, yatırımcıyı yatırımdan caydıran bir faktör. Çünkü, «Demek

ki döviz oldukça bunlar her şeyi ithal edecekler; gümrüğü de düşürecekler. Ben Avrupa'daki malla rekabet edemeyeceğim.» diye düşünecek. Burada tabii bizim hemen teorik olarak ortaya koyduğumuz bir sav var : «Efendim, o zaman biz de Avrupa kalitesinde ve Avrupa fiyatında mal üretelim. Yatırımlar ona göre yapılsın. Şimdi Avrupa'ya bakıyoruz. Mesela televizyonda Avrupa'da tek bir firma Belçika'da 6 milyon televizyon üretiyor. Bütün Avrupa'ya da onu satıyor. Türkiye'de 6 milyon üretim yapan bir televizyon fabrikası mı kuracaksınız? Bu dövizli özel sektörde yatırıma nasıl yönelteceğiz? Sayın Cansen, bu mümkün mü?

şimdiki döviz
fiyatları, ithalatı
canlandıracak, ihracatı
ise baltalayacaktır;
sonuçta döviz fiyatları
bir noktadan sonra
enflasyondan da hızlı
olarak artmaya
başlayacaktır

CANSEN — Ben biraz önce hiçbir anormalitenin sürekli olamayacağını söyledim. Tabii anormaliteleri mutlaka tasfiye eder. Normalize eder. Çok zayıflarsanız ölürsünüz, çok şişmanlarsanız yine ölürsünüz. Hiçbir zaman 200 kilometre hızla esen rüzgâr 5 sene esmez. Bir yerde rüzgâr durur. Doğrudur, bugün bir sanayicinin esas motivi taleptir. Talep varsa yatırım yapılır. Bir numaralı yatırım motivi talebin var olmasıdır. Talebin varlığı da, birincisi halkın satın alma gücü, ikincisi de halkın sizin malınızı tercih etmesi. Yabancı rekabet

karşısında dolayısıyla talep konusunda çok iyimser olunamıyor. Ancak, burada unuttuğumuz nokta şu: Biz hep döviz fiyatlarının düşük gideceği gibi bir faraziyeden kalktık, bunu da ileriye doğru uzattık. Ne olursa olsun bir yerde ithal talebi artacaktır. Şu an ithalat hızlanmamıştır, çünkü Türkiye bugün zaten sıfır büyüme gösteriyor. Nüfus artışını da dikkate alırsak, hatta fert başına «eksi» büyüme girilmiştir. Bu nedenle ithal talebi azalmıştır. Bir güreş tabiri vardır: «Zor oyunu bozar.» Bu döviz fiyatları ithalatı canlandıracaktır. Ben bundan hiç kuşku duymuyorum. Bu döviz fiyatları muhakkak ithalatı canlandıracaktır. Bu döviz fiyatları bir şey daha yapacaktır. Bu döviz fiyatları ihracatı da baltalayacaktır. Bundan da hiç kuşku duymuyorum.

İşte bu dönüş noktası ihracatın yavaşlayıp ithalatın hızlandığı noktadan itibaren döviz fiyatları en az enflasyona paralel olarak artmaya başlayacak, ve hatta enflasyondan hızlı olarak artmaya başlayacaktır. O zaman bugün pek çok firmanın kurtarmaz dediği maliyetler kurtarır hale gelecek, ucuzdur denilen Avrupa malları pahalı gelmeye başlayacak, ekonomide kendi içinde bir normalizasyon süreci başlayacak.

Yılların ekonomi öğrencisi olarak benim kafama çakılmış, ekonominin temel bir vasfı var. Bunu ben hep doğal kanunlara bağlıyorum. Ekonomide askerî tabirle talikli yani gecikmeli hareketler vardır. Yani bugün yaptığımız bir olayın sonucu bugün ortaya çıkmıyor. Bu altı ay veya sekiz ay sonra ortaya çıkıyor. Belki de ekonomiyi idare etmenin en artistik yönü buradadır. Ekonomiyi idare eden kimse, kesinlikle bugün diye konuşmamalıdır. Çünkü bugün hiçbir şey ifade etmez. Bugün dünün sonucudur. Yarın ise bugünün sonucu olacaktır. Yoksa bugün, bugün ile mukayese edilemez. «Bugün ben şunu yaptım,

ama bu şöyle olmadı.» gibi... Bu düşünce ekonominin temeline aykırıdır. Temeline aykırı derken, ekonominin bir gecikmeler sistemi olduğunu vurgulamak istiyorum. Bugün yaptığınız olayın sonucu bugün çıkmaz. Şimdi ben burada ters bir örnek vereyim. Eğer kızın karnı şişmişse; bu, dokuz ay önceki bir olayın sonucudur. Yoksa o kızın durumu dün akşam olmuş bir olayın sonucu değildir. Sakın ha kıza, «Sen dün akşam ne yaptın?» diye çıkışmayın. O ne yapmışsa dokuz ay önce yapmıştır. Şimdi bizim de karşımıza birtakım şış karınlar çıktığı zaman, kendimize «Dün ne yaptık?» diye sormayalım. Aslında biz bugün ekonomiyi hamile bırakıyoruz. Sonunda tosuncuk mu çıkacak, tomurcuk mu çıkacak, maymun çocuk mu çıkacak? Zamanı gelince hep birlikte göreceğiz.

URAS — Sayın Karakoyunlu, ekonominin hamile kalmaması için eski bir plancı olarak, halen de parmağı taşın altında bir kişi olarak siz ne yapardınız?

ekonomik yapısı
bakımından türkiye
dövizini ithalat
yaparak kısa
sürede eritemez;
dövizden kurtulmanın
tek yolu, geldiği
ülkeye kredi vermektir

KARAKOYUNLU — Türkiye dövizini ithalat yoluyla önümüzdeki kısa dönemde anormaliteden normaliteye döndürebilecek yapıda bir ekonomi değildir. Bugün yapabileceği tek yol var: Geldiği ülkeye döviz kredisi ve-

rerek bir an evvel bu dövizinden kurtulması. Başka çaresi yok.

URAS — Yani siz döviz kredisi mi verelim diyorsunuz.

KARAKOYUNLU — Elinizde altı-çok milyar dolarınız var. Önümüzdeki dönem -bununla yılbaşına kadar geçecek üç aylık süreyi kastediyorum- bu miktarın ithalat-ihracat net bakiyesi ile birlikte dokuz milyara falan yükseleceği tahmin ediliyor. Dış borç anapara ve faiz ödemesi için çıkaracağımız 3-3,5 milyar dolarımız var. Onu düşersek 5,5-6 milyar dolar kalacak. 1990 senesinde de gene döviz girişleri döviz çıkışlarını dengeleyecek bir konumda olacağından, elde kalacak bu rakamı kredi olarak vermek lazım.

URAS — Sayın Karakoyunlu, bu dediğinizi acaba bankalar niye yapmıyor? Hani bankalar «Kasalarımız para dolu.» derken, Merkez Bankası aynı şeyi söylerken, ellerindeki dövizi acaba neden dünya para piyasalarında kullanmıyorlar? Bilmediklerinden mi, yoksa bugünkü Türk Lirası maliyetleri ile dünya faiz oranları dengeli olmadığı için mi? Dünya faiz oranlarının Türk Lirası'nın maliyetini karşılamadığı için mi?

KARAKOYUNLU — Sanıyorum ki karşılamaz.

URAS — Sizin önerinize dönersek, o zaman nasıl kredi versin? Riski devlet alıp bankalar mı kredi verecek?

CANSEN — Yani devlet mi bankacılık yapsın?

URAS — Hayır, mesela Merkez Bankası...

CANSEN — Devletten devlete kredi gibi.

KARAKOYUNLU — Devlet Yatırım Bankası bugünkü adıyla Türk Eximbank, Türkiye Kalkınma Banka-

sı; Merkez Bankası makul bir fiyatla bu bankaları kredilendirsin. Onlar da gitsin, geri döneceğine emin olacakları alanlara bu paraları yatırınsınlar. Buna samimi bir şekilde inanıyorum.

URAS — Sayın Doğru, bu öneriye siz ne dersiniz?

DOĞRU — Bu çok teknik bir konu aslında...

URAS — Öyle bir havaya girdik ki, nerdeyse döviz başımıza belâ oldu da, bundan nasıl kurtulacağımızın çaresini aramaya başladık. Böyle bir komik durumdayız. Şimdi siz buna ne diyorsunuz?

eğer gerçekten bir döviz bolluğu varsa, bunu, sistemi kendini yenileyebilecek ve sürekli olarak döviz üretebilecek bir yapıya oturtmak için harcamak gerekir

DOĞRU — Döviz fazlası varsa, bence Türkiye öncelikle bugüne kadar biriktirdiği problemleri çözme yönünde kullanmalı bunu. Mesela insan malzemesi geliştirmek ve bir kaliteye oturturmak konusunda kullanmalı. Türkiye'nin nüfusu çok hızlı artıyor, buna karşılık üretim çok fazla artmıyor. Klasik laflar söylemek durumunda kalıyorum.

URAS — Türkiye'de döviz artıyor, üç aydır yurt dışındaki üniversite mensuplarının maaşları ödenmemiş. Gerçi onların maaşlarının ödenmemesi herhalde döviz yokluğundan değil, Türk parası kıtlığından. İnsan varlığının değerlendirilmesi dediğiniz de.

Bu maaşlar ya Türk parası yokluğundan ödenemiyordur ya da sistemin çarpıklığından. Yani döviz tek başına insan varlığını kurtaramıyor. Döviz insan varlığını düzeltmeye yönlendirilebilir mi?

DOĞRU — Kanımca yönlendirilebilir. Siz o dövizin yarattığı olanağı eğitim ve sağlık hizmetlerine yönlendirirsiniz, aile planlamasına yönlendirirsiniz, mevcut fabrikaların teknolojisini yenilemeye yönlendirirsiniz, o fabrikaları dışarıdakilerle rekabet edebilir hale gelmeye yönlendirebilirsiniz. Bir PETKİM problemini, yabancılara blok halinde satış yoluyla çözmek yerine, PETKİM'i Türk mühendisliğinin, Türk bilgisinin, Türk görgüsünün çerçevesi içerisinde geliştirir ve kırtarırsınız. Bunun topluma getirdiği moralite, yeni dövizler yaratır. O dövizlerle tekrar, Sayın Karakoyunlu'nun dediği gibi, o dövizlerin geldiği ülkelere kredi açıp Türk patatesini, Türk domatesini, Türk limonunu o piyasalarda rekabet edebilir hale sokabilirsiniz. Ama, bir öncelikler silsilesi, bir öncelikler zinciri ortaya koymak lazım. Eğer bir döviz bolluğumuz olduğunu varsayıyorsak, bu döviz bolluğunu, sistemi kendini yenileyebilecek ve sürekli olarak bunu üretebilecek bir yapıya oturtturmak için harcama gerekir. Aksi halde 3-5 yıl sonra ya da 3-5 ay sonra tekrar aynı yere dönmüş oluruz.

URAS — Ben şahsen döviz bolluğu inancında değilim. Döviz talep durduğu için Türkiye'de anormal şartların yaşandığı -buna Sayın Cansen anormalite diyor- görüşüne katılıyorum. Şöyle ki, şu anda Türkiye'de görünüşte döviz bolluğu da var, Türk Lirası bolluğu da var, hiç kimsenin tasarrufu para etmiyor, gayrimenkul para etmiyor, altın para etmiyor, hisse senedi para etmiyor; hakikaten çok anormal bir durum var. Böyle bir durum bir ekonomide herhalde

uzun süre devam edemez. Bir de Türkiye'de ihracat devam ediyor. Yani bütün bu olaylara rağmen de ihracat devam ediyor. Nasıl devam ediyor? İçeride fiyat artışları % 70'in üstüne çıktığı halde, döviz fiyatları % 15 - % 20 artarken ihracat devam ediyor. Düşünebiliyor musunuz? Bu ihracatçının deli olması lazım. Yahut ya hesap bilmiyor ya da dayak yememiş... Böyle bir olay uzun süre devam edemez. Senin girdi fiyatların % 70 ile artıyor, fiyatını ise ancak % 15 - % 20 oranında artırarak mal satıyorsun. Bu ne kadar devam eder?

DOĞRU — Ya da bizim bildiğimiz birtakım ölçüler vardır. Geçmiş dönemde çok yüksek karlarla çalışmış olabilirler.

URAS — İyi de Sayın Doğru, bu birikim de belli bir zaman sonunda biter. Doğrudur, bu bir birikimdir. Geçmiş dönemde Türk Lirası'nın değeri fazla düşürüldü, bunun bir birikimi vardır, bu eriyecektir. Yahut bunların geçmiş dönemden kalma fazla fonları vardır, birikmiş fonları vardır, bunları yiyorlardır. Ama bu bir yerde eriyecektir, bitecektir. Bir de bir başka noktaya değinmek istiyorum. Geçenlerde bir sohbetimizde Sayın Cansen belirtmişti. İç piyasada fonların reel maliyeti, fonların reel gelirinden daha yüksek hale geldi. Firmaların bilançolarına bakınız, borçlanmalarının ne kadar yüksek olduğunu göreceksiniz. Bu borçlanmalar için ödedikleri reel fiyat, bunların reel karlılıklarının çok üstünde. Yani firmalar da devamlı olarak kan veriyor. Bu da uzun süre süremez. Türk Lirası'nda süremeyecek, ihracatta da süremeyecek. O zaman bunun bir yerde durması lazım değil mi? Sayın Cansen, bu ne kadar devam eder?

CANSEN — Tartışmaya döviz bolluğundan başladık. Bir anormaliteyi tespit ettik. Bunun ne kadar sürebil-

leceği üzerinde durduk. Sonuç olarak kaçınılmaz bir şekilde ekonominin diğer dengeleri noktasına kadar geldik. Bir defa yaşadığımız günlerin en büyük özelliklerinden bir tanesi, belki de birincisi, halen ekonominin bir resesyon içinde olmasıdır. Ekonomi durgunluk içindedir. Sayın Prof. Dr. Günter Kazgan televizyonda yayınlanan toplantıda buna depresyon dedi. Bence depresyon biraz ağır bir kelimedir, ama resesyon bu işin bilimsel adıdır. Zaten birçok anormalitenin bir arada yaşanması da bu resesyonun sonucudur. Millî gelir artışının, büyümenin sıfırlandığı dönemlere resesyon periyotları diyoruz. Bugün bir resesyon periyodu yaşıyoruz. İşte bu resesyon periyodunun getirdiği birtakım sıkıntılar vardır.

bugün sermayenin maliyeti hâsılasından daha yüksektir; bu durumda yatırım yapılamaz; krediyle finanse edilen şirketlerin ve dolayısı ile bankaların zor duruma düşmeleri kaçınılmazdır

Şimdi buradan bir atlama yapacağım. Başka bir konuya geçmek istiyorum. Bu hadise nedir? Çok hayati bir noktaya temas etmek istiyorum. O da bu sermayenin getirisi ile sermayenin götürüsü, yani sermayenin maliyeti ile sermayenin hâsılası arasındaki ters farktır. Bugün sermayenin maliyeti, sermayenin hâsılasından daha yüksektir. Öyle ise, bu yatırımların veya bu şekilde finanse

edilen şirketlerin ve dolayısıyla bunlara kredi açmış bankaların zor duruma düşmesi kaçınılmazdır.

Türkiye yakın tarihte, 1979-1980'de bir resesyon yaşadı. Türkiye iki yıl üst üste eksi millî gelir yaşadı. 1981'de küçük bir artış oldu, ama o yıl da 1978 seviyesine ulaşamadı. 1983'den itibaren ekonomide büyüme tekrar başladı. Türkiye o devrede bir batık şirketler stoku yarattı. Ve bu batık şirketler stokunu yüzdüreyüzdüreye bir yere kadar getirdik. Bunları nasıl yüzdürdük? Bankacılık sistemi bunların üzerine kendi faizlerini aktardığı için, bankacılık sistemi kârlı gibi gözüktü. Bu arada birtakım konsolidasyon çalışmaları falan yapıldı, bir kısmı sermayeye kalbedildi, satın alındı, iştirak haline getirildi. Fakat bu batık şirketler stoku bugün bankaların sırtında patladı. Üstelik 1989 senesinin bir özelliği de Türkiye resesyona girerken -ki bu resesyona biraz da bilinçli girdi Türkiye, enflasyonu durdurabilmek için birtakım tedbirler almıştı, onlarla birlikte girdi- bir de yüksek faizli mevduat deposu teşekkül etti, bankalarda.

1979-1980 resesyonundan ders alan sanayici bu sefer kaç diye sormadan kredi alma yoluna gitmedi, kredi talebinde de bir duraklama oldu. Kredi talebinde enflasyon oranında bir artış olmadı. Bu sefer 1989 senesi Türkiye'de bir «Bankalar Yılı» oldu. Ben bunu «Bankaların Kötü Yılı» diye isimlendiriyorum. Çünkü bankaların sırtlarını hem ilk resesyonda yaratılan ölü şirketlerin yükü bindi, hem de bu senenin ekstra yükleri var. Önümüzdeki dönemde karşımıza gelecek problem, bu sefer bankacılık sisteminin rehabilitasyonu olacaktır. Bankacılık sisteminin rehabilitasyonu problemi ister istemez -eski bir tabiri ödünç alalım- yüksek noktada dengeyi korumaktan başka bir sonuç vermez. Daha açık bir deyişle enflasyonist bir ortamda bu yü-

kü halkın sırtına yaymak mecburiyetindedir. Bu da ekstra fiyat artışları getirebilir. Ne yapılacak bu durumda? Merkez Bankası veya Hazine kaynaklarıyla bankaları likit vaziyette tutmaya çalışacaksınız. Hatta belki onların bazı kötü borçlarını satın alacaksınız, devralacaksınız. Bu arada bir de bankalar hastanesi yaratacağız.

Biz döviz bolluğundan yola çıktık, buralara kadar geldik. Fakat ekonomi içindeki dinamikleri de bulmaya çalışıyoruz, bu işi takip eden bir öğrenci olarak. Bir tarafında da bunların böyle bir yay kurması olayı var, badisenin içinde. Onunla birlikte biz, bir de bu bankalar hastanesini -bu arada şirketler hastanesi olayı da kısmen devam ediyor- nasıl bir hale yola koyacağımızı düşünceğiz. Gerçekten bu da bir yükür. Bu yükü de dağıtacağız. Bu yükü dağıtmanın yolu da fiyatları artırmak olacaktır. Sonuçta bu da bir enflasyonist bir etki yaratacaktır.

URAS — Sayın Karakoyunlu, siz eski bir planlama mensubu, Finansman Dairesi Başkanı olarak gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Sayın Cansen'in söylediği bir yük var. Bütçe gelirlerinde bir düzeltme yapılmadı, vergiyi artırıcı önlemler alınmadı, mutlaka bütçe açığı var. İç borçların getirdiği Türk Lirası ihtiyacının yükü var; dış borçların Türk Lirası karşılığı ihtiyacının yükü var. 1990 senesine böyle giriyoruz. Buna karşı, çok açık anlaşılıyor ki Merkez Bankası 1989 yılı sonuna kadar bugünkü politikasını sürdürecektir. Bir hedef almışlar; doları ayda % 2 oranında oynatıyorlar. Onun dışında oynatmıyorlar. Yıl sonuna kadar da hedefleri herhalde 2500'ü değil de 2400'ü gerçekleştirmek. Doları 2400 TL'de durduracak ve «1989'u 2400 TL olarak bitirdik.» diyecekler. Böyle bir program söz konusu. Şimdi 1990 senesine

giriyoruz. Dolar 2400 TL, bankalar mevduat faizlerini indirmişler. Mevduatın yıllık net getirisi % 50'lere düşmüş. Enflasyon % 70 - % 80. İhracatının ihracat yapmak için artık nefesi tükenmiş. Sanayicinin nefesi tükenmiş. Bankalar güç durumda. Ve 1990 senesine giriyoruz. Sayın Karakoyunlu, böyle bir çerçevede içinde, böyle bir ortamda nasıl bir 1990 yılı bekleyeceksiniz? Döviz fiyatları ne olacak? Faiz oranları ne olacak? Enflasyon ne olacak?

talebin canlanması için 1990'a girerken yeni bir fiyat düzeyi oluşturulmalı, politikalar o düzey esas alınarak uygulanmalıdır; tüketicinin tasarruf etmesi önlenmelidir

KARAKOYUNLU — Sayın Cansen'in dediği, «ekonomide anormalite» sözü, biraz evvel Sayın Uras'ın yaptığı açıklama ile biraz daha aydınlığa kavuştu. Bütün bu sayılanların değersiz olduğu bir ekonomiyi düşünebilir misiniz? Kanımca düşünemezsiniz. Halbuki şu ana kadar saydıklarımızın hepsinde herşey değersiz diyoruz. Anormaliteden söz etmemizin nedeni, bütün unsurlarının değersiz sayılması. Ekonominin güçleri bugünkü durumu tashih ederken bu tashih in faturasını kim ödeyecek? Sanayici «Ben bu faturadan pay almam.» diyor. Banka sistemi «Ben bu faturadan pay almam.» diyor. Devlet ve ihracatçı da aynı şeyi söylüyor. Dolarıyla da faturayı birisinin üzerine yüklemek lazım. Yüklenecek bir tek

kitle kalıyor, o da tüketici kitlesi. Yani esasen talep yaratamayan kitle. O halde ne yapmak lazım? Yüklenilecek kimselere yeni birtakım imkânlar sağlayarak onlarda talep yaratmak lazım. İşte örnekleri başladı. Banka sistemi geldi; tüketici kredisi sistemini ortaya koydu. Sanayici ilk defa olarak faizsiz vadeye, yani «Vade farksız mal satıyorum.» demeye başladı. Bütün bunları yaparken de ortaya şu çıkıyor: Yüksek fonlarda toplanmış paranın süresi bir ay sonra dolmak üzere. Bundan sonra daha büyük faiz fiyatıyla toplanan fonlarla bu mekanizmalar işletilmeye başlanınca, bir talep yaratılmaya başlanacak. Bu talebin canlanması için de -benim şahsi fikrim- 1990'a girerken yeni bir fiyat seviyesi teşekkül ettirilmeli ve bundan sonra o fiyat seviyesi esas alınarak politikalar uygulanmalıdır. Ben olsam hükümette, % 25 artırırım döviz fiyatını, otomatik olarak. Türk Lirasını, yüksek değerli (overvalued) diye övündüğümüzden reel değere doğru indirmek lazım. Mutlaka yıllık faiz fiyatını % 50'den daha yukarıda tutmam. Ben artık tüketiciye tasarruf ettirmem.

URAS — Tüketiciyi daha çok tüketmeye itmek «zallım» bir fikir değil mi?

KARAKOYUNLU — Yeniden talep yaratmam lazım ki mekanizmayı çalıştırabilelim. Aksi halde yürütmemiz mümkün olmayacak. Sayın Cansen banka sisteminin rehabilitasyonundan söz etti. Banka sistemi batık krediler yüzünden önümüzdeki 3-5 sene içinde devletleştirmeye doğru gidebilir.

URAS — Rehabilitasyon demek, kötü niyetli bir devletleştirme değil de mecburi bir «devlete itme». Devletleştirme demeyelim de ona, batık bankaları «devlete iteleme» operasyonunu diyelim.

DOĞRU — Burada Sayın Karakoyunlu'nun söylediklerinden ilginç bir sonuç çıktı. «Tüketiciye hiçbir zaman tasarruf ettirmem ve dolayısıyla sistemin kilitlenmesini ve resesyona gitmesini önlerim.» diyor. Fakat eldeki rakamlar tüketicinin zaten büyük bölümünün tasarruf etmediğini gösteriyor. Malum gelir dağılımı bozukluğundan ötürü. O kesim de, tasarruf eden kesim de zaten belli ihtiyaçlara doymuş noktada bulunuyor. O zaman sistemi nasıl çalıştıracamız.

KARAKOYUNLU — Zaten yüksek enflasyonun ve bu anormalitenin yaşandığı dönemlerde tüketici tasarruf ettikçe kaybettiğinin bilincine varmamıştır. Onun farkında olsa ve bilinçli olarak bu değerlendirmeyi yapabilse, bir kuruluş tasarruf etmez. Zaman geçirmeksizin alışverişine bakar. Sayın Uras demin ihracattan söz etti. Pamuk ipliğinin fiyatı 1989 yılı içerisinde 5100 liradan 9100 liraya çıktı. Ama aynı maldan dolar olarak, mark olarak yaptığı iç fanilası ihracatında mark % 20 arttı. Adam bir daha bunun üzerinde yürümez. Dolayısıyla mümkün olduğu kadar iç tüketimi hızlandıracak, alım gücünü kazandıracak mekanizmaları kurmak lazım. Tüketicinin gelirini artırmak imkânı yoksa, kredilendireceksiniz. Bunun kurumları da yavaş yavaş teşekkül etmeye başladı.

DOĞRU — Faizli yüksek olduğu için, fazla bir talep yok. Bankaların verdikleri tüketici kredilerinden ilk gelen sinyaller bunu gösteriyor.

KARAKOYUNLU — Ben basit bir örnek vereyim. Herkese 3000 dolara kadar döviz alma izni verildi. Benim çalıştığım işyerinde o gün 2 milyon dolara yakın döviz satıldı. Bir-iki, üçer-beşer tane 3000'er dolarlık paket. Bir kişi dörder beşer tane aldı. Kararname çıkılı bir ay oldu, günde bir tane 3000 dolar almaya gelen kişi

oluyor veya olmuyor. Bazı önlemler getirildiği zaman bunların işlerlikleri hemen olmuyor, zamana bağlı. Bu tüketici kredisi de öyle. Bir arkadaşım yurt dışından geldi, dış tabibi idi; «Muayenehane açacağım, bana meslek kredisi verin.» dedi, bankalar oralı bile olmadılar. Sonra dost bir bankacı bulduk da arkadaşına kredi alabildik. Mekanizmalar da böyle işliyor.

URAS — Tekrar konumuza dönelim. Acaba önümüzdeki sene döviz fiyatlarında, enflasyonda bir patlama olacak mı?

KARAKOYUNLU — Sayın Cansen'in tahminine göre enflasyon % 90 önümüzdeki dönemde. Benim tahminime göre de % 60'ın üstüne çıkmayacak. Bunu tartışabilmek için de % 25 otomatik olarak döviz fiyatını artıracaksın. Yeni bir fiyat seviyesi teşekkül ettireceksin. Her şey ekonominin tabiatına terkedemezsin dışarıdan müdahale etmen lazım. Döviz fiyatını bir kalemde % 25 artırdıktan sonra banka sistemini de «Sen faiz fiyatını yüksek tutamazsın.» diye uyaracaksın. Ondan sonra normal yaşayan enflasyon kadar da döviz kendi değerindeki artışını takip edecek. Bunu yapması lazım ekonominin. Ekonomik ilk defa olarak 1988'de çok büyük cari işlemler fazlası verdi. 1,5 milyar dolar gibi bir rakam olduğu söyleniyor. Yıl sonunda bunun 2 milyar doları açacağı ifade ediliyor. Üst üste iki defa 2 milyar dolar seviyesinde cari işlem dengesi fazla veren bir ekonominin kendi kalkınmasına tahsis edebileceği reel kaynağı kalmıyor demektir. Türkiye'nin büyük sıkıntısı orada başlayacak.

CANSEN — Cari işlemler fazlasıyla büyüme, kesin bağlantılı değil. Cari işlem fazla verir, ekonomi de büyüyebilir.

KARAKOYUNLU — Hayır, büyümezsiniz. Türkiye'nin bütün örnek-

lerinde görüldüğü gibi, yatırım yapması için gerekli olan bütün kaynağı zaten dışarıdan alıyor. Aşağı yukarı Türkiye'nin yatırım dengesi içinde toplam kaynağın % 15'ine yaklaştı dış kaynak.

CANSEN — O söylediğiniz Türkiye için geçerli. Japon mesela, yıllarca devasa cari işlemler fazlası vermiş ve büyümesini de sürdürmüştü.

URAS — Konuyu yavaş yavaş bağlamaya çalışalım. Burada kendine özgü fikirleri olan kimseler bir araya geldi. Sayın Cansen, siz olsanız, yılbaşında bu manzara-i umumiye karşısında ne gibi tedbirleri öncelikle alırdınız? Yahut da ne gibi tedbirlerin alınmasını önerirdiniz?

türkiye'nin büyüme prosesini tekrar başlatması, enflasyon hızını düşürmesi gerekir; yüksek faiz enflasyonun başta gelen müsebbibidir

CANSEN — Şimdi birincisi, bir ekonomik politikanın çok klasiktir ama tekrar edelim- beş tane hedefi vardır. Bu hedeflerin birincisi de büyümedir. Sonrakiler; fiyat istikrarı, döviz dengesi, tam istihdam ve adil gelir dağılımıdır. Vaktiyle hocalarımız bize böyle öğrettiler. Dediler ki; «Siz bir ekonomi stratejisi çiziyorsanız, bu beş hedefi dengeli biçimde tuturmaya mecbursunuz. Başarınız bununla ölçülecektir.» Yine şunu biliyoruz ki, bu hedeflerin bir kısmı da birbirleriyle çelişiktir. Birini iyileştireyim derken diğerini kötüleştirilebilirsiniz. Zaten bunun çelişkili olması da çok doğrudur. Bu sene ne aksamış-

tır? Büyüme aksamıştır. Biliyorsunuz, ben her sene 30 Aralık'da Sayın Özal'ın karnesini yazıyorum. Geçtiğimiz yıllarda büyümeden orta ve iyi veriyordum, bu sene zayıf vereceğim. Yani bu sene Türkiye büyümeden sınıfta kalmıştır. Ya da ilk dokuz ayın sonuçlarına bakılırsa kalacağına dair işaretler vardır. Öyle ise benim önümdeki problem, büyümeyi tekrar başlatma problemidir. Geçmiş yıllarda döviz sorunu, gelir dağılımı sorunu, enflasyon sorunu vardı. Onlar yine var. Ama mesela bu sene döviz sorunu yok. Türkiye bu sene ödemeler dengesinden sınıfta geçti. Bana 1979 senesinde «1980 başında ne yapmak lazım?» diye sorsaydınız, derdim ki; «Ne yapıp yapıp döviz dengesini tutturmamız lazımdır.» Çünkü o yıl o dersten kalmıştım, ona çalışacaktım. Şimdi o dersten geçtim, ama başka dersten kaldım. Büyüme dersinden kaldım. Öyle ise Türkiye'de büyüme prosesini tekrar başlatmamız gerekiyor.

Bir defa tespit olarak bunu koyuyorum ortaya. Elimizde Keynesgil bir yaklaşımla, devlet harcamalarını kısmak, alt kesim gruplarına gelir transfer etmek, Gelir Vergisi dilimlerinde indirmeler yapmak gibi büyüme prosesini başlatacak mekanizmalar vardır. Memur maaş katsayıları, taban fiyatları, yani geniş kitlelerin eline daha fazla gelir transfer edecek ve onları tüketime itecek ve dolayısıyla üretimi artıracak. Yani sistemi çalıştıracak aletleri biliyoruz. Ama bir başka belâmız var: Enflasyon. Öteden beri müşteki olduğumuz, «Türkiye'nin bir numaralı sorunudur. Ne yapıp yapıp bundan kurtulmalıyız.» dediğimiz, gazete karikatüristlerin canavar olarak çizdiği enflasyon... Şimdi ağzından alevler çıkan bu canavar da büyümeden beslenecek. Ben tavuklara yem atacağım ama, o yemin bir kısmını da başkalarına yiyecek.

İnsana «Tedbir söyle.» denince, ortaya konacak görüşler, bu kez yeni sorulara yol açacak. Buna rağmen görüşümü ortaya koyacağım. Ben Türkiye'de -bu artık benim fikri sabitim haline gelmiştir- yüksek faiz olayının muzır olduğuna, ve enflasyonun bir numaralı müsebbibi olduğuna inanıyorum. Bu artık benim saplantım halindedir. Faizleri yüksek tuttukça, enflasyon kısır döngüsünden çıkmak imkânsızdır. Bu, şu demek değildir: «Faizler düşünce enflasyon otomatik olarak azalır.» Hayır, bunu söylemiyorum. Söylemek istediğim şu: Siz yıllık mevduata % 85 faiz vereceksiniz, sonra da enflasyonu indireceğinizi söyleyeceksiniz. Bu, mümkün değildir. Ne yapıp yapıp biz bu faizleri indirmek mecburiyetindeyiz. Gerçek devletin iç borçlarına ödediği faizleri, gerek bankaların mevduata ödedikleri faizleri...

Ve de şunu gayet açık söylüyorum, kaviyrtmadan söylüyorum: Tasarruf habili negatif faiz almaya mahkûmdur. Tasarruf sahibine pozitif faiz verilemez ve verilmemelidir. Verdim diyenler de yalan söylüyorlar. Onun için ben peşinen tasarruf sahibine negatif faiz vereceğimi söylüyorum. Öbürü aynı şeyi arkadan dolanarak yapıyor. Sonuçta da faiz negatif çıkıyor. Bugün % 110, % 120 faiz ile senet mukabili kredi alıyorsunuz. Böyle bir kredi maliyetli olan firma, imal ettiği malulün fiyatına ayda % 6 zammı otomatikman yapar; sırf stok finansmanını karşılamak için. Bugün Türkiye'deki faist daire, işletme finansman maliyetinin stok finansmanına yansımından dolayı sanayicininin yapmaya mecbur kaldığı zamdan doğuyor. Bunu bir yerde kesmemiz lazımdır. Yoksa sürüp gidecektir. O zaman karşımıza ne çıkıyor? İsterseniz İsrail'deki kadar sofiistike diyelim, isterseniz bir başka deyim bulalım, dört tarafı düşünülmüş bir enflasyonla mücadele prog-

ramı. Gidiş bizi böyle bir yola götürüyor. Çünkü enflasyonun böyle iki yıl yaklaşık aynı oranda seyretmesi resesyona sonucudur. Resesyondan çıkmak istediğiniz anda enflasyon bunun yine 50 puan önünde gidecektir.

Bu bakımdan ortaya iki hedef çıkmaktadır: Birincisi, bu yıl sınıfta kaldığım ders olan büyümeden sınıfı geçeceğim. İkincisi, onunla birlikte enflasyonu tekrar çıldırtmamak için gerekeni yapacağım. Aksi halde o bana tekrar ayak bağı olacaktır, paçamı tekrar yakalayacaktır. «Tercih etmek zorunda kalırsan, hangisine öncelik verirsin?» diye sorarsanız, hazır Türk ekonomisi bir resesyona girmişken ben öncelikle enflasyon üzerindeki baskılarımı arttırırım, bunun için de faizleri behemehal düşürürüm. Büyümeyi de belki 1990'ın ikinci yarısına ertelerim. Hedefler arasındaki tercih sıramı da böyle koyuyorum. Evleyletle enflasyonla mücadeleye ağırlık veririm, sonra büyümeye yönelirim.

ekonomideki
çarpıklığın ve
durgunluğun
giderilmesi yolunda
ileriye sürülen diğer
ilginç öneriler:
«ben olsaydım
ne yapardım?»

URAS — Ben olsam ne yapardım? Ben yönetimin yetkili danışmanı olsam ne yapardım? Bütün yapılabileceklerin bir plan çerçevesinde yapılması gerektiğine inandığım için, öncelikle bir plan yapılmasını öneririm. Bu planın adına da «Kurtulma Planı» veya «Atılım Planı» derim. Bu planın hedefi, kısa sürede her şeyin bir den-

ge düzeyine getirilmesi olmalıdır. Bu da bir gün içinde olmaz. Bir yıl ya da iki yıl içinde olur. Bu denge düzeyine gelirken de birçok çarpıklıklar olacaktır. Bunları da göze almak lazımdır.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
 - İktisatçılar
 - Yöneticiler
- ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(1989'da Fiyatlar)

(Mevcut Ciltler - KDV Dahil)

1965 yılı cildi : 4000.— TL

1966 yılı cildi : 4000.— TL

1967 yılı cildi : 4000.— TL

1987 yılı cildi : 9000.— TL

1988 yılı cildi : 15000.— TL

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalama yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline taahhütü posta pulu karşılığı 1250.— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Bınbırdirek Mahallesi
Suterazısı Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

Türkiye'nin denge düzeyine getirilebilmesi için yapması gereken iki şey vardır. İç borçların ve dış borçların Türk Lirası yükünü hafifletmek. İç borçları biz maalesef fazla abartıyoruz, Konsolide borçları da toplamaya kattığımız için iç borçlar ödenebilecek rakamlara geliyor. Halbuki iç borçların, bankaların ve diğer mallı kuruluşların zorunlu olarak almak durumunda oldukları tahviller vs. hariç serbest miktarı, 3 trilyon civarındadır. Bu da büyük bir para değildir. Basarım 3 trilyonu, hepsini bir anda öder ve o mecburi borçlardan bir günde kurtulurum. Memur maaşlarını ödemek için bir günde nasıl 1.5 trilyon basılmış ise, bunu da öyle basarım. Kuruluşların almak zorunda oldukları tahvil vesairenin faizi ile oynamak daha kolaydır. Fakat gönüllü tasarruflara bağlanmış olan üç trilyonu bir günde para basarak öderim.

Böyle bir planla dış kredi kuruluşlarının önüne giderim. Şöyle derim: «Ben size döviz yokluğundan değil, Türk Lirası azlığından borçlarımı rahat ödeyemiyorum. Beni Türk Lirası sıkıntısına sokmamak için gelin şu borçlarımı biraz ileriye itelim. Bakın dövizim bol, ben bu dövizle sizden başka şey alayım. Elimdeki dövizle borç ödeyeceğime sizden sanayi malı alayım. Bana bu fırsatı yaratın.» Bu birinci aşama biraz enflasyonu körükler ama, beni de belâdan kurtarır. Denge düzeyine gitmemi mümkün kılar.

İkinci aşamada mutlaka yatırımlara yönelirim. Biraz önce belirttiğim gibi, yatırımlarda da dış borç ödemesinden tasarruf ettiğim dövizlerin tamamını enfastrüktür ve diğer yatırımlarda kullanırım. Burada çok önemli bir nokta var. Türkiye'de yatırım hızının artması için mutlaka kamunun yatırım yapması lazımdır. Özel sektör Türkiye'de ekonomiye hız getirecek yatırımlara hemen giremez. Onun için mutlaka Devlet Baba'nın

yatırım yapması lazımdır. Çünkü özel sektörün elinde böyle büyük yatırımlar için hazır proje yoktur. Devlet yatırıma bir hız vermeli ki arkası gelsin. Burada artık devletçilik kuşkusunu duymanın gereği yoktur. Burada ekonomiyi kurtarma arayışı vardır. Onun için de devlet yatırım harcaması yapacaktır. Bence diğer ufak tefek tedbirlerle de bu ekonomi düze çıkar.

KARAKOYUNLU — Zaten bazı yatırımları özel sektör yapamaz. Sayın Turgut Özal'ın açıkladığı gibi, günde bir milyar, yılda 365 milyar harcayacaksın, beş yıl sonra 1,5 trilyon harcamış olacaksın; sadece bir süre önce açılan Sivas Demir-Çelik tesisleri için. Yani bazı yatırımları zaten özel sektör yapamaz, yapmasına da imkân yoktur. İzinizle nelerin yapılabileceği konusuna ben de biraz dokunayım. «Denge düzeyine ulaşmak için bir plan yaparım.» dediğiniz anda büyük bir olayın, çok taraflı bir olayın içine girmiş olursunuz. Ben olsam önce yeni bir fiyat seviyesinin teşekkülüne başlarım. Böyle bir fiyat düzeyini tutturabilmek için de; (1) Bir Ocak günü otomatikman dövizin değerini % 25 artırırım. (2) % 50'nin üzerinde faiz fiyatı düşünmem. (3) İşsizliğe önem vermem, bu aşamada İstihdam umurumda bile değildir. (4) Bu işin tüm yükünü finans sektörüne yüklerim. Banka sistemine müthiş bir kredilendirme kolaylığı getiririm. Ayrıca, banka sisteminin kredilendirilmesiyle ilgili olan, yani finans sisteminden istifadeyi kolaylaştıracak olan vergileri kaldırırım. (5) İthalattaki vergileri sıfıra indiririm.

URAS — Yani bankalarda muamele vergisi falan yok, gümrüklerde koruma sıfır.

KARAKOYUNLU — Evet, (6) Maşalara % 100 zam yaparım. (7) Sanaycinin doğrudan ödemeleri lazım gelen, doğrudan vergi, yani Kurumlar

Vergisi vesairenin bugüne kadar biriktirilmiş olanının tamamını affederim. Böyle bir vergi borcu yoktur. Sigortanın biriktirilmiş -hani o işletmelerin ödemedikleri- prim borçları yoktur.

URAS — Yani şimdiye kadar vergi ve sigorta pirimlerini ödeyen işletmeler enayi durumuna düşecek, ödemeyenler kârlı çıkacak...

KARAKOYUNLU — Ama siz biraz evvel birtakım sarsıntıların olabileceğini söylediniz ya Sayın Uras. Sarsıntı olacak ki düzeltmeye gidebilirim. Böylece vergi ve sigorta borçları sıfırlanmış olacaktır. (8) Devletin iç kredi yoluyla tasarrufa alternatif olmasını sıfırlarım. Böyle bir mekanizmayı çalıştırmam. Devlet ihtiyacı olunca parayı basacaktır. Bu

◆ Bazen durgun, bazen öfkeli, bazen sessiz, bazen gürültülü... Göğün ne kadar çabuk değiştiğine bakın; onu insanların yaptığını sanacaksınız.

Ruskin

◆ Sermaye emeğin meyvesinden başka bir şey değildir. Önce emek olmasaydı o da olmazdı.

Abraham Lincoln

◆ Yaşamı seviyorsanız, zamanınızı boş geçirmeyin; çünkü zaman, yaşamın ta kendisidir.

Benjamin Franklin

◆ Demokrasi, aynı sevgi gibi ihmal ve kayıtsızlıktan başka her türlü zorluğa dayanabilir.

Paul Sweeny

ne olacak? Benim yeni kurduğum bir fiyat seviyesinin üzerine, umulmadık oranda yeni bir enflasyon yükü getirecek ama, artık ekonomide enflasyona karşı savaş açmak için gerekli olan silahlar da kullanılabilir noktaya gelecektir. Ben Sayın Cansen'den şöyle ayrılıyorum. O «Enflasyon denen dinezoron ağzındaki alevi söndüreceğim.» derken, onu söndürmek için gerekli kudrete sahip olamıyor. Nedir onlar? Sanayicisi yok, ihracatçısı yok, finansmanı yok, bir tek tüketici var. Benim de kafamdan geçirdiğim mekanizma budur.

URAS — Evet Sayın Doğru, şimdi de sizi dinleyelim. Neler yapardınız?

DOĞRU — Bunlardan sonra benim söyleyecek bir şeyim kalmadı. Ben bütün şartları kontrol altına almadan yeni bir öneride bulunmanın çok zor olduğuna inanıyorum. Ama gene de yapılması gereken denince, «Türkiye için en önemli problem enflasyondur.» diye düşünüyorum. Enflasyon hem fiziki olarak toplumu yıkıyor, hem de ruhsal ve psikolojik olarak yıkıyor. Enflasyonu geriye çekebilmek, makul ve akılcı bir çizgiye oturabilmek için öncelikle bunu kontrol altına alabilecek, fazlaca da cesur olmadan hesapları çok milimetrik olarak yapabilen, hataya ve geri dönüşlere izin vermeyen yeni bir model, yeni bir anlayış, yeni bir ruh getirmek gerekiyor. Bu da uzmanların, danışmanların, dünyadaki iyi ya da kötü örneklerin araştırılarak tekrar bir potada eritilmesiyle mümkün olur diye düşünüyorum.

URAS — Toplantıya katıldığınız için teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 25 Eylül 1989 tarihinde yapılmıştır.

SIVI YAKIT ROTATİF, SIVI YAKIT/GAZ KOMBİNE ve ENDÜSTRİYEL TİP GAZ BRÜLÖRLERİ

- Uzun ömür
- Yüksek verim
- Güvenli işletme
- Düşük kalite
- Ekonomik
- Sessiz
- Geniş kapasite alanı
0,25-25 Gcal/h
- İşletme yüküne tam uyum
- Sürekli kontrol edilebilen
yakıt/hava ayar düzeni
- Yakıt hattına doğrudan
sayacı takılabilir özelliği
- İstenildiğinde yakıt/hava
ayar düzeni ile uyumlu
çalışan vakum kontrol
düzeni

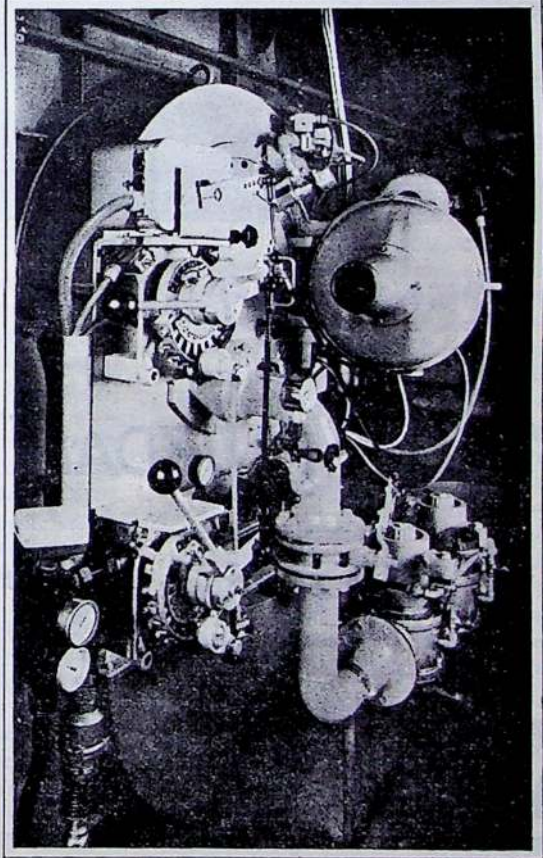
Yurdumuzda 30 yıldanberi
başarı ile kullanılan Batı Alman

RAY

Öl- und Gasbrenner GmbH, firması
teknik işbirliği ile imal edilmektedir.

TUNUS CADDESİ NO. 5
06680 ANKARA

TELEFON :
117 60 30 GENEL MÜDÜRLÜK
125 11 52 MAĞAZA
TELEX : 4 31 56 SELK TR
FAX : (4) 117 60 32

RENAULT 11...

“YAŞAMINIZDAKİ
YENİ HEYECAN!”

RENAULT-MAİS
MOTORLU ARAÇLAR İMAL VE SATIŞ A.Ş.

Çek ve 3167 Sayılı Yasa'nın Eleştirisi

PROF. DR. MEHMET E. PALAMUT

I — Giriş

TARİHİN engin ve fosilli dönemlerinde, insanoğlunun yararına sunulmak üzere keşfolunan büyük ve kalıcı olaylar vardır: Isı ve ışığın bulunuşu, yazının icadı, kara, su ve hava vasıtalarının çalıştırılması, toprağın işletilmesi, değişim aracı olarak paranın kullanılması, v.b. daha niceleri. Şu yadsımsız bir gerçek ki, mali ve ekonomik yönden bunların içerisinde en önemli olanı, «para»dır. Çünkü başımızı avuçlarımıza alıp şöyle bir düşünürsek; şayet para olmasaydı, toprak altında kömür istihraç eden maden işçisi, ücretini evinde yakacağı kömür olarak alacak; hasta doktoruna, ya bir çuval buğday ya da bir koç şeklinde vizitesini ödeyecek; Bursa'daki öğretim üyesi İstanbul'da özel yatılı okuyan çocuğu için, o okulda geceleri bir hafta gözetmenlik yapacak; uçağa binmek için havaalanına gelen celep X, taşıma bedeli için beraberinde bir çift öküz getirecekti.. Oysa para, tüm bu olumsuzlukları ya da sıkıcı bulunan olabirlikleri kökten çözümlüyor, kişiler arasındaki arz-talep ilişkilerinin oldukça rahat ve

ehven şartlarda cereyanını sağlamaktadır.

İlk kez, milâttan önce Batı Anadolu'da, Lidya'lılar tarafından madeni olarak keşfolunan para, günümüzde hemen hemen bu özelliğini yitirmiş, kâğıda dönüşmüştür. Paranın zaman içindeki bu nitelik değişimi, gerçekte aynı olmamakla birlikte, şüphesiz bu kavrama yakın birtakım kâğıtların dolaşımını ortaya çıkarmıştır; bunlar, «kıymetli evrak» olarak isimlendirilmektedirler. «Kıymetli evrak», düzenleme ve iptal yönünden özel şekle bağlı, içerdiği hakkın öne sürülmesi ve bir başkasına devri ancak onun üzerinde yapılacak işlemlerle mümkün olan ve dolaşım kabiliyeti bulunan senetlerdir; bunların en önemlileri de çek, poliçe ve bono'dur.

II — Çek ve Nitelikleri

a) Tanımı, Şekil Koşulları :

Çek; düzenleyicinin (keşideci), hiçbir koşul ileri sürmeksizin, üzerinde gösterdiği belli bir bedelin, tayin ettiği birine veya emrine ödenmesi konusunda bankaya hitaben yazdığı senettir.

Tanımdan da çıkarılabileceği üzere, üç kişi (keşideci, lehdar ve muhatap) arasındaki havale ilişkisini düzenleyen çek'in kendisinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için, bazı özel şekil koşullarına uyması gerekir. Bunlar; «çek» kelimesi, kayıtsız şartsız belli bir bedelin ödenmesi için talimat verilen bankanın adı, ödeme yeri, keşide tarihi ve yeri, keşidecinin ad ve imzası'dır.

b) Nitelikleri :

Mevsuf (vasıflı) bir havale olan çekin belli başlı niteliklerini, satırbaşları halinde, şu şekilde özetlemek mümkündür :

- Ödeme aracıdır;
- Üçlü bir ilişkiyi düzenlemektedir;
- Dolaşım süreleri (10 gün, 1 ve 3 ay) kısadır;
- Damga Vergisi'ne tâbi değildir;
- Keşideci tarafından banka nezdinde oluşturulan bir karşılık vardır;
- Çekte kabul yoktur;
- Banka aval veremez;
- Rehin cirosunun konusu olmaz;
- Bankaya ciro edilemez;
- Teyit (certification) olunabilir.

c) İşlevleri :

Yukarıda da vurguladığımız gibi çek, evveleminde (ilk önce) bir «ödeme vasıtası» olup, günümüz ekonomik yaşamında büyük roller üstlenmektedir. Bu rolleri şöyle sıralayabiliriz :

- Kısa sürede -tıpkı para gibi- piyasada dolaşır;

- Paranın taşınma, sayım ve saklanmasıyla karşılaşılacak güçlükleri ortadan kaldırır;

- Çekin dolaşımında kaldığı süre zarfında, bankadaki karşılık faiz getirir;

- Paranın kaybolma riskini en aza indirir;

- Bankalarda toplanan karşılık paraların ataletten kurtarılıp bunların ekonomik ve verimlilikle kullanılması olanağını sağlar;

- Ekonomik yaşamı canlı ve dinamik bir sürece iter.

İşte, üstte kısaca değindiğimiz çek'in nitelik ve işlevleri; bugün çağdaş ekonomilerde, sözü edilen ödeme vasıtasının oldukça yaygın bir surette kullanım ve dolaşımını kaçınılmaz kılmışlardır. Dolayısıyla, her hareketinde modern uygarlık düzeyini hedef seçen ve her türlü somut girişiminde Batı'yı yanılmaz bir ölçü kabul eden Türkiye'de de, bu ödeme aracı geniş boyutta kullanılmaktadır.

III — Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun

a) 3167 Sayılı Yasa :

Türk Ticaret Kanunu, açıkça, «Çek, görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir» (m. 707/1) demesine ve ülkemizdeki çekle ilgili yasal düzenlemeye karşın, Türkiye'de çek -bu kambyo senedinin gerçek niteliğine aykırı olarak-, «vadeli» bir biçimde kullanılagelmiş ve «ödeme vasıtası» genel vasfının dışında «teminat aracı»na dönüşmüştür.

Çekin gerçek vasfına aykırı olarak piyasada «teminat aracı» şeklinde kullanılagelmesi bir taraftan, diğer

tarafından da 1980 sonrası sosyo-ekonomik konjonktürün sergilediği olumsuzluklar, «karşılıksız çekler sorunu»nu ülkemizde daima gündemde tutmuş; ve sırf bu yüzden, piyasada çok kimse mağdur olmuştur.

İşte, ülkede çekle ilgili olarak uygulamada kendini gösteren bu yanlış tutumu ve zaman zaman gündeme gelen sorunu önlemek için, 19.3.1985 gün ve 3167 sayılı «Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun» kabul edilip hemen yürürlüğe konmuştur.

b) Yasanın Özellikleri :

Bir geçici ve 18 asıl maddeden oluşan 3167 sayılı Yasa, genelde alacaklıyı (çek lehtar) koruyan hükümler içermektedir ki, bunları üç bakımdan değerlendirebiliriz.

i — **Bankalar Yönünden** : Müşterilerine çek hesabı açan ve onlara çek karnesi veren bankalar, bu işlemlerini yerine getirirken «basiret ve itina göstermeye mecbur» tutulmuşlardır. Ayrıca, aşağıdaki yükümlülükleri de yüklenmişlerdir :

- T.C. Merkez Bankası'nın belirlediği esaslar çerçevesinde, çek karneleri bastırmak; çek karnelerinin her yaprağına çekle işleyen hesabın bulunduğu şubelerin adını ve keşidecinin hesap numarasını yazmak;

- Adlarına çek karnesi düzenledikleri müşterilerinin açık kimlik ve adreslerini T.C. Merkez Bankası'na bildirmek;

- İbrazında karşılığı olan çeki ödemek;

- Çekin kısmen veya tamamen ödenememesi halinde ibraz tarihi ile ödenmeme sebebini çekin üzerine yazarak hamile iade etmek;

- Zamanında ibraz edilen 20 bin liraya kadarki çeklerle bu miktar üzerindeki her çekin 20 bin lirasını keşidecinin dışındaki hamile tediyede bulunmak;

- Yeterli karşılığın olmamasından ötürü, çeki kısmen ya da tamamen ödeyememesi durumunda, karşılıksız çek tutarını 7 işgününde % 10 tazminat ve gecikme faiziyle birlikte ödemesini (düzeltme hakkını kullanmasını), keşideciye ihtar etmek; aksi halde elindeki bütün çek karnelerini bankalara geri vermesi gerekeceği ve bir yıl müddetle çek keşide edemeyeceği uyarısında bulunmak;

- İbraz olunan çekin yeterli karşılığının bulunmaması halinde, «düzeltme hakkı» olmayan ya da bu hakkını süresinde kullanmayan keşideciler hakkında gereken bilgileri T.C. Merkez Bankası'na (10 gün içinde) zamanında bildirmek.

Bunlardan ilk beş yükümlülüğü yerine getirmeyen bankalara 10.000 - 100.000; keşideciye «ihtarda bulunma» ile T.C. Merkez Bankası'na «bilgi verme» zorunluluğundan kaçınan veya bunları geciktirenlere de 50.000 - 2.000.000 lira arasında değişen ağır para cezası hükmolünür (m. 15).

ii — **T.C. Merkez Bankası Yönünden** : Merkez Bankası, çek karnelerinin baskı biçimine ilişkin esasları belirler (m. 3/III); yeterli karşılığı olmadığı için kendisine bilgi verilen çek hesap sahiplerini diğer bankalara, en fazla 30 işgününde duyurur (m. 9/I); çek hesabı açmaktan ve çek kullanmaktan yasaklananları saptar ve bunları Resmî Gazete'de yayımlar (m. 11).

iii — **Keşideci Yönünden** : Çek karnelerinin iadesi kendinden istendiği halde, 7 işgünü içerisinde, geçerli

bir nedene dayanmaksızın, muhbir bankaya bunu geri vermeyenlere, 20.000 - 200.000 lira ağır para cezası; ve bu süre zarfında «düzeltme hakkını» kullanmaksızın veya bir yıllık çek karnesi taşıma ve keşide etme yaşağına uymaksızın çek düzenleyenlere 3-6 ay hapis cezası verilir (m. 13). Çek hamilinin şikâyetine bağlı olarak, karşılıksız çek düzenleyenler, bir ile beş yıl arasında hapisle cezalandırılırlar ve mahkemenin belirleyeceği sürede (1 - 5 yıl) çek hesabı açmaktan ve çek keşide etmekten men edilirler (m. 16/1).

c) Eleştiri :

Üstteki etraflı açıklamalardan ve bu yasanın adından (Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun) da anlaşılacağı üzere, 3167 sayılı Yasa, sırf çek lehdarını himaye etmekte; keşideci ve bankalara karşı, ağır cezayı gerektiren yaptırımlar içermektedir. Her ne kadar, banka ve müşterileri yönünden getirilen ve oldukça ağır bulunan bu hükümler, o tarihlerde piyasada görülen çekin «karşılıksız» ve «vadeli» bir şekilde kullanılmasına karşı getirilen önlemler olarak irdelebilirlerse de; hemen belirtelim ki, bu katı ve ağır yaptırımlara karşın, sözkonusu sorunlar bugün azalmamış, aksine artmıştır. Dolayısıyla, olayların sosyo-ekonomik yapı ve boyutlarını gözönünde bulundurmaksızın, salt yasal açıdan getirilmeye çalışılan tek yönlü önlemler, asıl sorunların çözümlenip rasyonelleştirilmelerinde yetersizdirler. Çünkü, bugün de çek, «teminat aracı» olarak kullanılmaktadır ve «karşılıksız çek»ler piyasaı âdeta alabora etmiş durumdadır. Demek ki, sosyal ve ekonomik yön-

lerden birtakım açmazlar söz konusudur. Temel sorun, bu açmazların yerindelikle saptanıp, genel nitelik ve yapılarının gerektirdiği sağlıklı önlemlerin invidilikle alınmasıdır.

Bizce, anılan Yasa'nın eleştiriye en açık yönü, çek'in çağdaş ekonomilerdeki işlevlerine ve hukukun genel kurallarına aykırı bir biçimde, T.C. Merkez Bankası'nın çekleri -şu veya bu nedenlerden ötürü- kısmen ya da tamamen karşılıksız çıkan keşideciler hakkında tutulup işletilen ve iş dünyası tarafından «kara liste» olarak adlandırılan yaptırımdır. Bilindiği üzere, tüccarlar arasındaki ticari ilişkilerde kısa yoldan sağlanması gereken en güvenilir referanslar, günümüzde çoğunlukla bankalar kanalıyla temin edilmektedir. İşte «kara liste», bankaların, 7 gün içinde «düzeltme hakkını» kullanmayan ya da bu haktan mahrum olan keşidecilerin çeklerinin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkmaları halinde, T.C. Merkez Bankası'na karşı üstlendikleri yükümlülükler doğrultusunda bilgi vermeleri; Merkez Bankası'nın da bunları nezdinde sürekli tuttuğu kayda geçirerek, en fazla 30 işgünü içinde durumu diğer bankalara duyurması işlemidir. Merkez Bankası'nın bu duyurusunu takip eden 15'inci günün bitiminden itibaren, bankalar, «bir yıl süre ile hesap sahibine veya vekil ve mümessillerine çek karnesi» veremezler ve çekle çalışacak hesap açamazlar (m. 9/II).

Tedbirli ve öngörülü hareket eden bir tâcir için, Merkez Bankası'nın listesine geçmek kadar aşağılayıcı ve itibar kırıcı başka bir durum düşünülmez. Çünkü, Merkez Bankası'nın «kara liste»ye alınan bir keşideci, alına sürülen bu lekeyi -ismini (firma

ise ticaret unvanını) değiştirmedikce-
devamlı olarak taşımak zorundadır.
İsim değiştirmenin ise, görünürde iki
sakıncası vardır: Birincisi, zaman alıcı
ve masraflıdır. İkincisi, dürüst ve
ciddi kimseler için, durup dururken
ismin ya da ticaret unvanının değiş-
tirilmesi, serbest piyasada aynı eko-
nomik uğraşta bulunanlar arasında
birtakım olumsuz spekülasyonların
yapılmasına, haksız rekabet ve ilti-
basların yaratılmasına neden olabi-
lir. Onun için bugün, gerçek ve ciddi
kimseler, çek keşide etme yasağın-
dan değil, fakat «kara liste»ye alın-
madan çekinmekte ve korkmaktadır.
Onların bu korkusu doğaldır. Çünkü
listeye bir kere girildikten sonra,
bunun aklanıp temizlenmesi he-
men hemen olanak dışıdır. Listeye ge-
çen bir kimse, kolay kolay pek ora-
dan çıkamaz. Bunun nedeniyse, 3167
sayılı Yasa'da listede kalmayla ilgili
olarak belli bir sürenin açıkça hük-
me bağlanmamış olmasıdır. Gerçek-
ten de anılan yasada, bu konuya iliş-
kin açık bir hüküm yoktur. Bu yasal
boşluğun hukuken doldurulmamış ol-
ması, çek keşidecilerinin bugün baş-
lıca kâbuslarıdır.

Oysa, kişilere tanına öznel hak-
ların kısıtlanması, onların birtakım
ekonomik çıkarlarının engellenmesi
konularında getirilen devamlı ve mut-
lak cezalar hukuka aykırıdır. Suç iş-
leyene uygulanan yaptırımın bir kefa-
ret yönü varsa da, en az o kadar
mahkûmünaleyhin (davayı kaybede-
nin) topluma kazandırılması da önem
taşır. Kaldı ki, hiçbir ceza süresiz de-
ğildir.

Yasada gözlemlenen bu spekta-
küler boşluğun 9. maddenin son fıkrası
hükmüyle giderilmesi gerekirken, ma-

alesefe bundan yararlanılmamakta; çek
keşidecilerinin gerçek amaç ve niyet-
lerine bakılmaksızın, şu ya da bu ne-
denlerden ötürü kısmen veya tama-
men ibrazlarında ödenemeyen çek
kesenler, sürekli bir şekilde «kara
liste»ye alınmak suretiyle cezalandı-
rılmaktadırlar. Oysa bize göre, anılan
Yasa'nın «T.C. Merkez Bankası'nın
duyurusuna şube tarafından iltifa ve
herhalde duyuru tarihini takip eden
onbeşinci günün bitiminden itibaren,
bir yıl süre ile hesap sahibine veya
yekil ve mümessillerine çek karnesi
verilmez ve çekle işleyecek hesap
açılmaz» (m. 9/11) hükmünün karşıt
manasından, haklarında duyuru yapı-
lıp listeye alınan keşidecilerin, duyuru
tarihini izleyen 15'inci günün biti-
minden itibaren başlayacak bir yıllık
sürenin sonunda, evvelki haklarına
(hesap açtırma, çek karnesi alma ve
çek keşide etme) tekrar kavuşacakları
hususu kolaylıkla çıkarılabilir. Kaldı
ki, bu yasal boşluk **«in majore minus»**
(büyük küçüğü de içerir; büyüğe uy-
gulan ufak için de geçerlidir) hu-
kuksal kuralına göre de giderilebilir.
O zaman da imdadımıza gene yetiş-
cek olan, anılan (9/11) madde hük-
müdür.

Gerçek bu doğrultudayken, böyle
bir uygulamaya gidilmeyip, bir tam
yılın dolmasından itibaren kendilerine
yeniden hesap açılıp çek karnesi ve-
rilenler sürekli «kara listede tutul-
maktalar; onlar hakkında bankalarca
herhangi bir referans istendiğinde de,
hemen bilgisayarlar işletilip, bunlar
için gayet kayıtsızca «Muteber kimse
değil! Çeklerinin karşılığı yok!..» ön-
yargısında bulunulmaktadır ki, kendi
açımızdan bunun, ne adeta ve ne de
nasfet (haklılık/insaf) ölçüleriyle bağ-
daşır yanı vardır.

IV — Sonuç

Çek, nitelikli bir senettir; günlük yaşamımızda «ödeme aracı» olarak temel işlevini sürdürmektedir. İçerisinde yaşanan dünyada çek, sözkonusu niteliğinin dışında henüz kullanılabiliriyor ve bu kullanım biçimi de bazı sorunların kökenini dokuluyorsa; bu takdirde, ondan kaynaklandığı sanılan olumsuzlukların giderilmesi doğrultusunda, birtakım yasal önlemlerin vakit kaybetmeden alınıp uygulamaya konmaları yadsımsızdır. Ama ne varki, sözkonusu önlemler alınırken, sorunun sosyo-ekonomik boyutlarına da

eğilimeli; çek keşidecilerinin gerçek niyetlerine ve çekin kendisinden beklenen çöğulcu işlevine bakılmaksızın, tek yönlü olan, çağdaş insan kişiliği ve global ekonomik yararlarla çelişen kurum ve yaptırımların oluşturulmasından kaçınılmalı; hele Merkez Bankası'nın, yasal bir boşluktan yararlanarak, bazılarını sürekli «kara liste»de bulundurmaya suretiyle kural ve hukuk dışı tutumuna son verilmeli; ve bu bağlamda, 3167 sayılı Yasa'nın 9'uncu maddesinin ikinci paragrafında öngörülen bir yıllık sürenin Banka'nın bildirimlerini içeren listeye de uygulanması sağlanmalıdır.

**“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Sermaye Piyasası

Yrd. Doç. Dr.
MEHMET BOLAK

EYLÜL ayı, Borsa'daki yatırımcılar için tam anlamıyla bir «altın ay» oluşturmuştur. Ay içinde Borsa'daki hemen tüm hisselerin fiyatı yükselirken İMKB İndeksi de 21 Ağustos 1987'de ulaşmış olduğu rekor düzey olan 1331.37 puandan sonra ilk kez yeniden 1200 puanı aşmış, 22 Eylül gününü ise 1206.41 puanla kapatmıştır. Buna bağlı olarak, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi de bugüne kadarki en yüksek değerine ulaşmış, 22 Eylül Cuma günü kapanış fiyatları itibariyle 2673.32 puan olmuştur. Bu, Ağustos ayı sonuna nazaran % 55.73 oranında ve 956.68 puanlık bir artışı ifade etmektedir. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi'nde, bir ayda bu kadar yüksek oranlı artış daha önce sadece Temmuz 1987 ayında görülmüş ve o zamanki artış oranı % 62.63 olmuştur.

Ay içinde Borsa birinci pazarında işlem gören hisselerden yalnızca Gübre Fabrikalarının fiyatında % 2,30 oranında bir düşme gözlenmiştir. Çukurova, Good-Year ve Hektaş hisselerinin fiyatlarında gözlenen düşmeler ise, bu şirketlerde yapılan sermaye artırımları dikkate alındığında, artan hisse sayısı nedeniyle pozitif verime dönüşmektedirler. Şişe Cam'da ise hem hisse sayısı artmış hem de hisse fiyatı yükselmiştir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi kapsamındaki hisselerin 6'sında Eylül ayında % 100'ün üzerinde verim sağlanmıştır. Ayın en yüksek verim sağlayan hissesi, artık 2. pazarda işlem görmekte olan Aymar (% 161.90) olmuş, Rabak (% 144.16), Eczacıbaşı Yatırım (% 142.55), Makina Takım (% 106.74), Koç Holding (% 106.52) ve Şişe Cam (% 103.91), % 100'ün üzerinde verim sağlayan diğer hisseler olmuşlardır. Yüksek oranda değer artışı gösteren diğer bazı hisseleri de, Siemens (% 95.80), Enka Holding (% 93.54), Good-Year (% 90.41), İş Bankası «B» (% 82.00) ve Erdemir (% 71.43) şeklinde saymak mümkündür.

Eylül ayında sermaye artırımına giden işletmelerden Çukurova, % 150 bedelli artırımla sermayesini 30 milyar liradan 75 milyar liraya, Good-Year % 60 bedelli, % 40 bedelsiz artırımla 11 milyar 724 milyon liradan 23 milyar 448 milyon liraya, Hektaş % 100 bedelli, % 20 bedelsiz artırımla 2.7 milyar liradan 5 milyar 940 milyon liraya, Şişe Cam % 75 bedelsiz artırımla 69 milyar 310.5 milyon liradan, 121 milyar 293 milyon 375 bin liraya yükseltmişlerdir. Bolu Çimen-

to'da da sermaye artırımının 25 Eylül tarihinden itibaren başlayacağı ilan edilmiştir.

Eylül ayında fiyatlarda bu denli artış olmasının en önemli nedenlerinden biri, Ağustos ayında alınan ekonomik kararlar sonucunda, yabancıların Türk menkul kıymetlerini satın almak üzere İMKB'ye gelmeye başlamaları olmuştur. Geçen ayki yazıda henüz yabancıların Borsa'ya gelmeye başlamadıkları kaydedilmişken, Eylül ayı başlarından itibaren bu yönde gelişmeler gözlenmeye başlanmıştır. Yabancı yatırımcılar belirli bazı aracı kurumlar vasıtasıyla büyük miktarlarda hisse talebinde bulunmuşlar, bu durum, tüm hisselerin talebini canlandırarak fiyatları yukarı çekmiştir. Şimdi yatırımcıların en büyük kuşkusu, bu fiyat artışlarının tersine dönmesi ve 1987 yılında gözleendiği gibi bir çöküşün yaşanmasıdır. Ancak, bu karamsar düşüncelerin yersiz olduğunu ve 1987'deki çöküntünün yaşanmayacağını işaret eden bir takım belirtiler vardır:

- Borsa'da fiyatlar artarken, işlem hacminde de büyük bir genişleme olmuştur. 1. pazarda son aya ait haftalık işlem hacimleri aşağıdaki gibidir (milyon TL olarak). İşlem hacmindeki genişleme, Borsa'nın geleceği açısından olumlu bir gelişmedir.

21 Ağustos - 25 Ağustos :	13.229.0
28 Ağustos - 1 Eylül :	13.167.5
4 Eylül - 8 Eylül :	23.275.9
11 Eylül - 15 Eylül :	89.573.2
18 Eylül - 22 Eylül :	51.341.6

- Alternatif yatırım araçlarının getirileri hâlâ tatmin edici bir gelişme göstermemektedirler. Altın fiyatları aylardan beri aynı düzeydedir. Ağustos ayında alınan kararların dövize olan talebi ve dolayısıyla döviz fiyatlarını artıracak beklentisi de gerçekleşmemiştir. Banka faizleri de kıpırdanma göstermekle birlikte, tasarruf sahiplerini enflasyona karşı koruyacak düzeyde değildir. Bu nedenlerle, hisse senetleri halen en cazip yatırım aracı olma özelliğini korumaktadır.

- Ekim ayında, geçen sene % 85 gibi yüksek faizlerle toplanmış olan mevduatın vadesi dolacak ve banka faizlerinde beklenmedik oranda bir gelişme olmazsa, büyük miktarlarda mevduat banka sisteminin dışına kaçacaktır. Piyasaya enjekte olacak bu paranın değerlendirilmek üzere borsaya geleceği kuvvetle muhtemeldir.

- Borsa tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, şirketlerin fiyat/kazanc oranları çok yüksek düzeylerde değildir. 30 şirket için hesaplanan fiyat/kazanc oranlarının genel ortalaması 4.88 olarak bulunmuştur. Oysa 1987 yılında yaşanan tirmanışta, söz konusu oranın anormal boyutlara ulaşmış olduğu ve o zaman oluşan fiyatların ekonomik İtiyadin dışına taşmış olduğu bilinmektedir.

Sayılan bu faktörler Borsa'daki yükselmenin 1987'dekine nazaran daha istikrarlı bir gelişmenin sonucu olduğunu gösterir niteliktedir. Ancak, dikkat edilmesi gereken bir nokta, İMKB'deki menkul kıymetlerin artık çok düşük değeri- lenmiş olarak kabul edilemeyecek hale gelmiş olmalarıdır. «Tablo 1»de, şirketle-

rin altı aylık bilançolarına göre saptanmış olan defter değerleriyle, Eylül sonu fiyatlarına göre hesaplanmış piyasa değerleri karşılaştırılmıştır. Defter değeri, Borsa'ya bildirilen bilançolardaki «öz varlık toplamı» olarak kabul edilmiş, bilanço bildirim tarihinden sonra sermaye artırımına giden işletmelerde, bedelli artırım miktarları öz varlıklara ilave edilmiştir. Piyasa değerleri ise Eylül sonu fiyatının işletmenin hisse senedi sayısıyla çarpılmasıyla bulunmuştur.

TABLO 1

Defter Değeri - Piyasa Değeri
(Milyon TL)

Kuruluş	Defter Değeri	Piyasa Değeri	Piy/Def Değeri	Kuruluş	Defter Değeri	Piyasa Değeri	Piy/Def Değeri
Akçimento	54.058	131.906	2.440	Kepez El.	23.111	65.000	2.813
Alarko H.	11.965	28.650	2.394	Koç Hol.	176.224	475.000	2.695
Anadolu Cam	30.668	75.400	2.459	Koç Yat.	29.744	64.000	2.152
Arçelik	135.549	300.000	2.213	Kordsa	99.264	258.750	2.607
Aymar	7.672	27.500	3.584	Koruma T.	24.809	46.778	1.886
Bağfaş	82.293	174.000	2.114	Köytaş	2.422	1.733	0.715
Bolu Çim.	15.763	47.250	2.998	Maret	23.309	31.000	1.330
Brisa	110.648	303.750	2.745	Mensucat	76.989	177.300	2.303
Çelik Halat	26.541	68.040	2.564	Nasaş	31.864	44.660	1.402
Çimsa	55.950	129.600	2.316	Olmuksa	28.431	58.300	2.061
Çukurova	206.280	735.000	3.563	Otosan	99.743	169.452	1.699
Eczacıbaşı	5.748	13.680	2.380	Pınar Süt	8.928	11.970	1.341
Ege Bira	38.348	73.080	1.906	Pimaş	9.187	16.200	1.763
Enka Hol.	11.319	24.000	2.155	Polylen	11.103	7.650	0.689
Erdemir	936.003	1843.200	1.969	Rabak	36.980	70.500	1.906
Good-Year	47.580	169.998	3.573	Sifaş	25.265	43.056	1.704
Gübre Fab.	15.345	25.500	1.662	Teletaş	68.971	128.000	1.856
Güney Bira	16.210	30.030	1.853	T. Demir D.	44.267	103.500	2.338
Hektaş	12.510	26.136	2.089	Siemens	64.462	147.000	2.280
İzocam	17.183	62.100	3.614	T.S.K.B.	60.194	65.000	1.080
Kartonsan	65.060	111.375	1.712	T. Şişe C.	138.630	406.333	2.931
Kav	18.964	56.100	2.958	Yasaş	17.173	18.360	1.069

Bu tablo, Nisan sayısında 1988 yıl sonu bilançolarına göre düzenlenen tabloyla karşılaştırıldığında, firmaların piyasa değerlerinde önemli gelişme olduğu görülebilmektedir. Piyasa değeri defter değerinin altında kalan iki firma Köytaş ve Polylen olmuşlardır. Defter değerine oranla en yüksek piyasa değerine sahip işletmelerin başında İzocam, Aymar, Goos-Year, Çukurova, Bolu Çimento, Kav ve Şişe Cam gelmektedir. Uygun oranın kaç olması gerektiğini söylemek kolay değildir; ancak, tablonun işaret ettiği bir sonuç, işletmeler arasında Piyasa Değeri/Defter Değeri oranında çok büyük farklılık olmadığı, ya da daha önceleri gözlenen farklılığın kapanmaya başladığıdır. Genel ortalama 2.179 şeklinde hesaplanmakta olup, tablodaki değerlerin bu ortalama civarında küçük dalgalanmalar gösterdiği gözlenebilmektedir. Böyle bir durum, Borsa'da fiyatların daha gerçekçi biçimde oluşmaya başladığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Eylül ayı içinde bazı gelir ortaklığı senetlerinin ödemeleri yapılmıştır. Keban Barajı B tertibi senetlerine 6 ay için % 58.59, Keban-Oymapınar A tertibi senetlerine % 46.48, C tertibi senetlerine de % 35.87 ödenirken, dövizle indeksli Hasan Uğurlu Barajı B tertibi senetlerin 100 dolarlık kupürlerine 9.952 TL, 100 marklık kupürlerine de 5.359 TL verilmiştir. Yine dövizle indeksli PTT A tertibi senetlere de dördüncü dönem ödemeleri başlamıştır. Bunlardan 100 dolarlık kupürlere 8.841 TL, 100 marklık kupürlere 2.837 TL ödenecektir.

Ayın diğer önemli bir gelişmesi, beş çimento fabrikasının yabancılar a satılması olmuştur. Ankara, Balıkesir, Pınarhisar, Söke ve Afyon'daki çimento fabrikaları, Toplu Konut ve Kamu İdaresi Başkanlığı ile Fransız çimento şirketi Cimento Francais arasında 8 Eylül günü imzalanan anlaşmayla Fransız şirketine devredilmiştir. Fransız şirketi, fabrikaların dördünü tamamen satın almış, Afyon fabrikasında ise büyük hissedar olarak, Çitosan'la ortaklık kurmuştur. Yapılan anlaşmaya göre, en çok beş yıl içinde, satın alınan dört fabrikanın sermayelerinin % 40'ı Menkul Kıymetler Borsası aracılığıyla halka arz edilecek, kapasite artırımı ve makina parkının yenilenmesi amacıyla 60 milyon dolarlık yatırım yapılacaktır. Fransız şirketi tüm hakları 105 milyon dolara satın almıştır. Özelleştirme uygulamasının bir devamı olan bu satış, Teletaş uygulamasından farklılık göstermiştir. Teletaş hisseleri küçük kupürler halinde halka satılmışken, şimdi blok olarak yabancı şirkete satış söz konusudur. Fabrikaların satış fiyatının kaç yıllık kapitalizasyon değerine karşılık geldiği bilinmemekle birlikte, kısa vadeli çıkar uğruna uzun vadeli menfaatlerin göz ardı edilmiş olduğu ve fabrikaların ucuz fiyatla satılmış olduğu kuşkusunu uyanmaktadır. Yakın gelecekte Petkim ve Ereğli Demir Çelik gibi büyük sanayi tesislerinin de aynı şekilde satışa sunulacağı beklenmektedir. Temennimiz bu büyük ve milli değer taşıyan tesislerimizin satışına karar verilmeden önce çok yönlü ve ciddi bir değerlendirme yapılmasıdır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Ocak	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05	1711.69	714.75
Şubat	90.24	94.60	157.44	246.73	207.73	325.71	658.37	1465.45	822.11
Mart	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21	1351.48	923.62
Nisan	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09	917.93	1009.89
Mayıs	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.54	1005.71	1334.72
Haziran	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91	924.97	1745.24
Temmuz	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16	927.28	1554.78
Ağustos	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94	816.29	1716.64
Eylül	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	2015.20	881.71	2673.32
Ekim	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	1548.75	734.01	
Kasım	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	1374.18	777.53	
Aralık	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	1202.28	722.21	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1986 (Milyon TL)	1987 (Milyon TL)	1988 (Milyon TL)	1986 (Net)	1987 (Net)	1988 (Net)	Eylül 1988	Temmuz 1989	Ağustos 1989	Eylül 1989
1	AKÇİMENTO	—	39.375	3.784	6.953	5.192	235	168	36	6.050	2.325	2.300	3.350
2	ANADOLU CAM	20.000	13.000	2.549	5.203	9.791	30	50	60	1.825	3.375	4.200	5.800
3	ARÇELİK	100.000	40.000	16.131	39.087	51.861	63	80	92	3.800	4.650	5.100	7.500
4	AYMAR	10.000	5.000	518	1.195	3.053	12	30	74	2.700	3.500	2.100	5.500
5	BAĞFAŞ	—	40.000	7.005	9.313	27.734	55	85	40	2.200	3.075	2.800	4.350
6	BOLU ÇİMENTO	—	1.500	4.553	5.607	7.142	119,76	181,38	213,45	12.800	19.000	24.000	31.500
7	ÇELİK HALAT	27.000	10.800	3.729	7.558	10.574	60	100	100	4.050	3.925	4.500	6.300
8	ÇİMSA	50.000	21.600	7.791	13.667	18.178	175	203,87	82,60	13.200	3.825	3.900	6.000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	90.000	75.000	32.189	61.939	111.186	100	200	250	8.900	15.100	17.800	9.800
10	DÖKTAS	12.000	10.500	2.224	8.317	5.075	50	100	58,50	4.300	3.175	3.350	3.825
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	3.000	2.400	421	771	1.713	30	40	45	1.150	1.900	2.350	5.700
12	EGE BİRACILIK	12.600	4.200	1.560	3.315	18.926	20	35	130	3.925	10.700	12.200	17.400
13	EGE GÜBRE	12.000	12.000	2.603	1.720	1.512	60	50	18	1.325	1.275	1.050	1.400
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	2.500.000	38.400	41.097	119.616	435.558	23	55	175	4.400	25.000	28.000	48.000
15	GOOD YEAR	23.448	23.448	3.108	9.058	15.536	200	100	60	8.600	7.450	7.300	7.250
16	GÜBRE FABRİKALARI	30.000	30.000	1.048	Zarar	Zarar	43,35	—	—	920	950	870	850
17	GÜNEY BİRACILIK	4.200	4.200	1.041	3.395	6.730	11	35	60	2.650	4.700	4.975	7.150
18	HEKTAŞ	10.000	5.940	1.014	2.173	5.041	36,16	35	75	2.325	4.100	5.500	4.400
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	150.000	150.000	1.774	5.721	Zarar	15,96	26,66	—	1.000	750	900	1.225
20	İZOCAM	10.000	9.000	367	2.250	6.569	16,80	35	120	5.050	4.050	5.100	6.900
21	KARTONSAN	27.000	27.000	1.054	4.478	8.580	17,91	35	20	1.550	2.550	3.200	4.125
22	KAV	12.000	3.000	4.221	3.694	7.967	300	130	75	16.700	11.600	14.000	18.700
23	KOÇ HOLDİNG	100.000	50.000	10.696	15.504	41.329	45,60	32,50	60	3.350	4.175	4.600	9.500
24	KOÇ YATIRIM	20.000	16.000	2.622	2.826	7.385	39	35	50	2.350	2.250	2.400	4.000
25	KORDSA	—	45.000	11.116	24.507	44.293	110	96	96	4.900	4.250	4.375	5.750
26	KORUMA TARIM	20.000	7.425	2.169	5.239	14.105	30	66	111	3.700	4.450	5.100	6.300
27	BRISA (LASSA)	150.000	67.500	11.236	23.102	49.639	32	63	103,20	5.900	3.375	3.800	4.500
28	MAKİNA TAKİM	3.000	1.500	101	Zarar	493	—	—	5	1.375	1.850	2.225	4.800
29	METAŞ	75.000	15.000	352	4.194	Zarar	—	15	—	1.050	1.275	1.225	1.850
30	NASAŞ	70.000	30.800	1.218	2.853	205	15	30	—	1.275	1.100	1.075	1.450
31	OLMUŞA	—	11.000	2.625	6.884	9.722	22	45	35	3.700	3.675	3.725	5.300
32	OTOSAN	40.000	27.331	Zarar	24.346	55.685	—	26,60	70	2.650	3.525	3.700	6.200
33	POLYLEN	—	4.500	330	2.549	3.825	25	20	30	2.050	2.000	1.700	1.700
34	RABAK	25.000	15.000	1.802	6.535	7.947	43	40	40	1.375	1.825	1.925	4.700
35	SARKUYSAN	30.000	7.560	3.132	5.158	11.020	60	75	90	3.000	5.150	7.200	9.500
36	SİFAŞ	—	9.360	2.534	6.155	8.885	8	100	100	4.150	3.100	3.150	4.600
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	50.000	30.000	11.801	12.131	13.860	80	103	44	3.000	3.350	2.100	3.450
38	TÜRK SİEMENS	—	10.500	5.728	7.313	15.542	106	81	68,50	6.200	6.350	7.150	14.000
39	T. İŞ BANKASI «B»	—	30.000	35.207	62.246	121.414	34,60	38,38	48,08	1.575	2.350	2.500	4.550
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	200.000	121.293,4	3.507	4.584	12.084	10	10	20	1.300	2.550	2.875	3.350

Garanti'den size...

Para taşımadan
alışveriş yapma
zevkini gönlünüzce
yaşamanız için
çağdaş seçenekler:

GarantiÇek

VISA

MasterCard

Eurocard

GARANTİ
BANKASI

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
Doç. Dr.
NİLSEN ALTINTAŞ

MADDİ OLMAK (*)

ULUSAL gelir raporları doğal kaynaklara yeterince önem vermiyorlar; fakat bunu da değiştirmek gerçekten zor olmalı...

- Bir ülke düşünün ki, tüm kömür damarlarını kazmış, bütün ormanlarını yakmış, tüm yabancı hayatı öldürmüş, havasını dumanla, nehirlerini pislikle doldurmuş olsun. Bu ülke fakirleşir mi? Bu soruya sağduyu «evet», ulusal gelir raporları ise «hayır» cevabını verir. Ulusal refah tedbirlerinin birçok garipliğinden birisi, ülkenin ana kaynaklarının birinin bolluğundaki, yani doğal sermayesindeki değişimi dikkate almamasıdır.

- Gerçek ulusal gelir «devam ettirilebilen» gelirdir. Büyük İngiliz ekonomisti Sir John Hicks'in tanımladığı gibi, belli bir dönemde harcandığında kişiler veya ülke önceki dönemlerden daha kötü duruma düşmemelidirler. Ulusal raporlar bu amaca ulaşmak için, fabrika ve makine gibi yapay varlıklarını ele alırken amortisman kavramını kullanıyorlar. Bunların değerleri düşmeye başladığında, amortismanlar üretimin değerine karşı hesaplardan düşülürler. Eğer ülkenin yapay varlıkları, yerine konmalarından daha hızlı aşınıyorsa, açıktır ki amaçtan uzaklaşmıştır.

- Doğal kaynaklara ise böyle bir kavram uygulanmamaktadır. Ulusal raporlar, bugüne kadar, gelecek üretimlerdeki düşmeyi yansıtmak için cari hesaplar bir yük uygulanmadığını göstermektedir. İngiltere Kuzey Denizi'nde petrol bulunduğu, varlıklarındaki bu büyük artışı hesaplarına kaydetmemiştir. İngiltere'nin petrolünü işletme kazancı, sermayesindeki azalma yerine, satılan varil cinsinden ölçülüyordu. Ulusal raporlarda sermaye stoku olarak ele alınan Kuzey Denizi petrolü için dikkatler, gelir sağlamak için bu varlıkların ne ölçüde azaltıldığı veya

(*) The Economist, 26 Ağustos - 1 Eylül 1989.

yapay sermayeye yeni yatırım yapmak için ne ödeneceği üzerine yoğunlaştırılmalıdır.

- Gelir, iş ve ihracat açısından doğal kaynaklara daha fazla bağımlı olan üçüncü dünya ülkeleri için ise bu kaynakları değerersiz gibi ele almanın tehlikesi çok daha büyüktür. Doğal kaynaklarına önem vermeyen ulusal raporlar aslında ülkenin gerçek varlıklarını gözardı ediyorlar.

- Doğal kaynakların bedava gibi ele alınmasının etkisiyle, ulusal gelirdeki artışlar şişirilmiş oluyor. Bir ülkenin refah seviyesini yükselten koşulları abartan ikinci hatalı yol : Alaska'daki Exxon Veldez petrol sızıntısı Amerika'nın büyümesinde bir artışa neden oldu. Alaska'nın temizlenmesi için harcanan para ulusal gelirin bir parçası gibi kaydediliyor ve bu korkunç çevresel kayıp ölçülmeden geçiliyor. Ekonomik faaliyetlerin istenmeyen yan etkilerine karşı yapılan bu tür koruyucu harcamaların sonucunda mükerrer hesaplar ortaya çıkıyor. Ulusal gelir raporları, hem hava trafiğindeki hem de çift-cam üreten firmaların satışlarındaki artışı, böcek ilacı satışlarındaki artış ile su filitrelerindeki satış artışını büyüme olarak kaydediyor.

Hesaplanamayan Hesaplar

- Sağduyudan istatistiğe nasıl geçebiliriz? Washington DC'deki Dünya Kaynakları Enstitüsü (WRI) tarafından yönetilen bir deneme («Wasting Assets: Natural Resources in the National Income Accounts») bütün ülkelerin uygulayabileceği basit bir ön tedbir anlatıyor. WRI, ilk örnek olarak, iptidai üretimin gayri safi yerli üretimin % 40'ından, ihracatın % 80'inden, istihdamın ise yarısından fazlasını etkisiz hale getirdiği bir ülke olan Endonezya'yı ele aldı. Gayri safi yerli üretimin 1971 - 1984 yılları arasında ortalama % 7 oranında artması, Endonezya'yı orta gelir seviyesindeki ülkelerin en başarılılarından biri haline getirdi.

- Tekrar WRI'nin anlattıklarına dönelim, üç doğal kaynak petrol, kerestelik orman ve toprağı, ele alalım ve bunların her birine basit birer değer verelim : Ayakta kalan ağaçların, bulunan petrolün ve üretken toprağın piyasa değerleri. Bu kaynakların kesilerek, petrol satışları ve toprak erozyonu ile tüketim hızlarına bakın. Hesaplarda «Net Milli Hâsıla» kavramını oluşturmaya çalışalım. Sonuçlar bir tabloya yerleştirildiğinde, büyük petrol yataklarının bulunmasıyla iki yıl içinde keskin bir yükseliŐ meydana geldiği görülüyor; fakat bu, veriler ayarlanmadan önce tahmin edilenden daha yavaş bir büyüme. Kıskanılan Endonezya'nın 1971 - 1984 yılları arasındaki verimlilik büyüme hızı % 4'lere düştü ama, hâlâ etkileyici ve makul ölçüde.

- WRI denemesinin değeri, piyasaya yakın olmasından ileri gelmektedir; esas olarak ölçülebilir değerlere sahip olan doğal kaynak stokları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bazı hükümetler özenerek fiziksel hesaplara ayrı bir yapı oluşturmaya çalışmışlardır. Bu yaklaşıma Norveç Hükümeti öncülük etti, Fransız ve Kanada Hükümetleri de kullandılar. Bu «uydu» raporlar doğal kaynak stoklarını çoğu kez hektar, metre küp veya diğer parasal olmayan birimlerle ölçmeye ve bunların zaman içindeki değişimlerini tahmin etmeye teŐebbüs ettiler. Su veya hava kirliliği gibi doğal kaynakların kalitesindeki değişimleri ölçmeye çalışma-

nın, miktarları ölçmekten daha zor olduğunun anlaşılması hiç de şaşırtıcı olmadı. Bunun yanı sıra, elde edilen bilgilerin planlama ve önlem analizlerinde kullanılmasının da zor olduğu tespit edildi.

- Şimdi diğer ülkeler de bunlara benzer çalışmalara ilgi gösteriyorlar. Dünya Bankası'nın çevre bölümü, ulusal çevre raporları ile ilgili bir çalışmaya başladı. İngiliz Hükümeti Çevre Bölümü tarafından görevlendirilen Prof. David Pearce'in son yayınladığı raporunda, ulusal raporların doğal ve çevresel kaynak stoklarındaki değişimleri ölçmeye çalışmaları ve kirlilik nedeniyle ortaya çıkan refah kaybını itiraf etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

- Bunlar yapılmadan önce, ekonomistler Exxon Veldez petrol sızıntısının neden olduğu refah kaybının ve temiz havanın değerini ölçmeye çalıştılar. Bunun için bazı teknikler bulunmaktadır. Daha temiz hava veya akıtmayan tankerlerle petrol taşımak için insanların ne ödeyebilecekleri sorulabilir; ancak, bu rakamlar abartılmış olabilir veya gürültülü bir cadde üzerindeki bir evin değeri ile sessiz bir cadde üzerindeki değerini karşılaştırabiliriz. Tümüyle bedelsiz olan çevrenin bu küçük parçalarını inceleyen tekniklerin özel değerleri nesnel değerlere çevirmeye çalışan maliyet-kâr analizlerinin sınırlamaları, gerçekte var olan sınırlamalardan tamamen farklıdır. Kaybedilince yerine konamayacak olan doğal kaynakların değerini kim ölçebilir? Ozon tabakasının bedeli nedir? Veya fillerin? Veya Amazon'un? Doğanın bu bedelsiz küçük parçaları hayatımızı sürdürdüğümüz dünyanın büyük kısmını oluşturmakta. Bununla birlikte hiçbir ulusal sistem yok ki, bunların aşınmasının veya tahrip edilmesinin ekonomik maliyetini tespit edebilsin.

Bankacıların ve
İş Çevrelerinin Beklediği Kitap :

•
VECDİ ÜNAY

•
**BANKALARCA
DIŞ TİCARETİN
FİNANSE EDİLMESİ
USULLERİ**

•
YENİ ÇIKTI

ES Yayınları – Telefon : 526 34 11

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (E K İ M 1989)

Ülkeler	GSMH/GSYİH *	Toplam Fiyatlar *	Ücretler Kazançlar *	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi ** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Faiz Oranları (%)		
							Para Piyasası 3 Aylık	Ticari Bankalar	
								Kredi	3 Aylık Havuzat
A.B.D.	3.1	4.2	3.5	5.2	- 111.6	- 125.2	8.64	10.50	8.70
Avustralya	3.9	7.4	7.6	5.9	- 3.5	- 14.0	18.02	20.25	17.80
B.Almanya	4.9	3.0	3.7	7.8	74.7	53.4	7.30	8.50	6.64
Belçika	b.d.	7.1	5.4	10.6	1.1	3.2	8.69	10.75	8.65
Fransa	3.2	8.5	3.9	9.6	- 6.9	- 4.8	9.25	10.00	9.38
Hollanda	2.9	3.4	1.4	6.3	4.3	5.9	7.60	9.75	7.60
İngiltere	1.6	4.8	9.3	6.1	- 40.8	- 31.7	13.94	15.00	13.94
İspanya	b.d.	4.2	6.4	17.3	- 26.1	- 8.1	14.92	16.25	7.75
İsviçre	2.9	8.4	7.0	1.5	3.8	- 3.1	11.80	12.50	11.67
İsviçre	1.4	4.5	3.6	0.5	- 6.2	5.5	7.50	8.50	6.50
İtalya	3.1	6.8	5.9	16.5	- 13.6	- 5.4	12.88	14.00	b.d.
Japonya	4.5	3.0	6.6	2.2	90.8	71.7	4.87	4.88	2.04
Kanada	2.5	1.9	4.7	7.4	6.3	- 13.1	12.50	13.50	12.13

Açıklamalar : (b.d.) Belli Değil ; (*) Yıllık Yüzde Değişim ;

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Kanada İthalat P.O.B., İhracat P.O.B. ; Diğerleri C.I.F / P.O.B.

ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN ÖNLENMESİNDE VERGİLEME : TÜRKİYE İÇİN BİR UYGULAMA

DR. METİN TAŞ

I. Çevre Kirliliğinin Kaynağı

BİRÇOK ekonomist, çevre kirliliğinin kaynağının, fiyat sisteminin toplumun kaynaklarının çoğuna uygulanamaması olduğunu savunmaktadır. Toplumun ortak malı olan temiz hava, temiz su ve güzel çevre, yaratıcı süreçte tüketilen diğer girdiler gibi tüketilmektedir⁽¹⁾ [*]. Ancak, ekonomik hesaplarda çevre kirliliğinin yol açtığı maliyetlere yer verilmemektedir. Bu durum iki biçimde açıklanabilir. Birincisi, çevrenin kimsenin malı olarak görülmemesidir. Kirletilen hava, su veya toprak, kimsenin mülkü olarak görülmediğinde, kirletmenin bedelini ödetmek olası değildir. İkinci açıklama, çevrenin, geleneksel olarak herkesin kullanma hakkı olan kamusal mallar biçiminde düşünülmesidir⁽²⁾.

Diğer taraftan hiçbir firmanın neden olduğu kirlenme miktarının saptanabilmesi tam olarak mümkün olamamaktadır. Kirlilik yaratan maddelerin belirlenebilmesi için gelişmiş bir teknolojiye gerek vardır. Bazı ekonomistler çevre dışsallıklarının ölçülebileceğini savunmaktadırlar. Bunu

yapmanın standart yolu, «Hedonic (Hazcı) Fiyat Endeksi» yaklaşımı üzerine kurulmuş çoklu bir regresyon analizi içinde dışsallık ve mülkiyet değerleri arasındaki kısmi ilişkiyi ölçmektir⁽³⁾. Buradaki sorun, para değerinin belirlenmesindedir. Örneğin, 1 m³ havadaki zehirli atık miktarı ölçülebilir. Ancak, bunun parasal değeri ne olacaktır? Zararların parasal değere çevrilmesindeki zorluk, insanların çevreye verdikleri önemin kişi-den kişiye değişir olmasındadır.

II. Çevre Kirliliğine Karşı Bir Araç Olarak Vergileme

Çevre kirliliği yaratan malların üretim ya da tüketimini azaltmak amacıyla vergilemeden yararlanılabılır. Ekonomide iki mal üretildiğini varsayalım. Bu mallardan biri kirliliğe neden oluyorsa, kaynakların dağılımı optimum olmayacaktır. Bu yanlış tahsis sorununun Pigou'daki⁽⁴⁾ çözümü, kirlilik yaratan ürün üzerine, birim başına vergi yüklenilmesidir. Kirleticiler üzerine vergi konulması durumu aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanabilir⁽⁵⁾.

Şekilde MVP eğrisi, kirlenmenin marjinal ürün değerini göstermektedir. Bu eğri, çevre kirliliğini bir üre-

[*] Dipnotları yazının sonunda yer almaktadır.

tim faktörü olarak ele alma yoluyla elde edilmiştir. Çevre kirliliğini üretim fonksiyonunda dikkate aldığımızda, üretim fonksiyonu;

$$Q = f(K, L, P)$$

olacaktır. Burada Q çıktı, K sermaye, L emek ve P de kirlilik miktarını temsil etmektedir. MVP eğrisi; veri nihai ürün fiyatı, veri sermaye girdisi ve veri emek arzı için çıkarılmıştır. Bu eğri, ferdi girişimler için kirlilik fonksiyonunun marjinal ürün değerinin yatay toplamıdır.

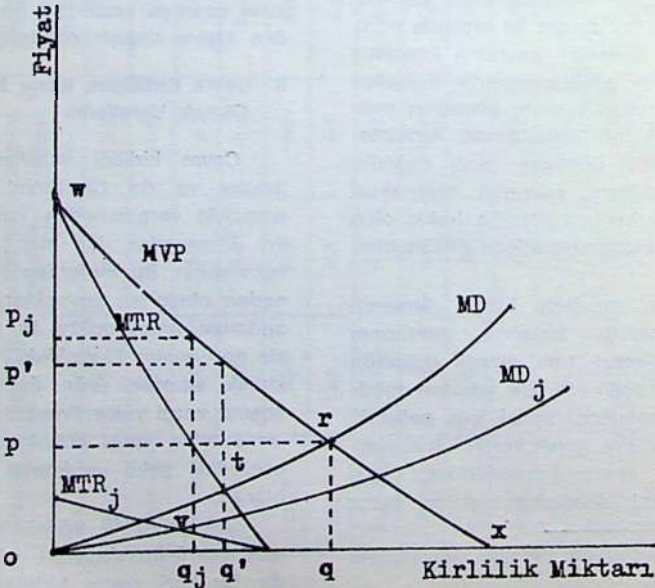
MD eğrisi, kirlilikten kaynaklanan bireysel marjinal zararların dikey toplamı olan marjinal zarar fonksiyonunu göstermektedir. MD fonksiyonu soldan sağa doğru okunduğunda temiz bir çevrenin marjinal sosyal faydalarını ölçer.

Eğer kirlenme üzerine üretimlerini azaltacak biçimde bir vergi konulursa, sosyal refah artmış olacaktır.

Kirliliğin tümünü giderecek biçimde yüksek bir vergi konulması (w noktasında) mümkündür. Bu noktada kirlilik sıfır olacaktır. Ancak, bu durumda çıktı kaybının marjinal sosyal maliyetleri yüksektir. Oysa, marjinal sosyal faydalar sıfırdır. Bu çözüm optimal değildir.

Optimal vergi düzeyi MVP ve MD eğrilerini eşitleyecek biçimde (r noktası) olmalıdır. Bu, marjinal sosyal fayda ve marjinal sosyal maliyet eşitliğini sağlayıcı etkinlik kuralıdır. Şimdi kirlenme düzeyi q 'dadır. Bu, hiç kirlenme olmamasından daha iyidir⁽⁶⁾. Burada marjinal zarar (rq) ve kirlenme verisi ($oprq$) kadardır.

Eğer bir firma kendi yarattığı kirliliğin yok edilmesinin vergi ödemekten daha ucuza geldiğini bulursa, kirliliği yok eder. Böylece vergiden kaçınmış olur. Eğer firma, yarattığı kirliliği, ödeyeceği vergiden daha ucuza

temizleyemeyecekse, zorunlu olarak vergiyi ödemelidir. Vergi ideal olarak çevreyi temizleyecek kadar yeterli düzeyde olmalıdır (?).

Çevre korumasında vergileme yaklaşımı, firmaları çevre kirliliği yaratmama konusunda yeniden yönlendirici özellikler taşıyabilmesi bakımından yararlı sonuçlar doğurabilir. Bu yaklaşım uzun ömürlülük üstünlüğüne de sahiptir (?). Çevre kirliliğini önleyici düzenleyici vergilerin diğer üstünlükleri ise, kaynaklarda tasarrufu alışkanlık haline getirmesi ve sistemin ayrıntılı yönetsel sorunlara yol açmamasıdır (?).

Kirlilik vergisi, faaliyetin belirli düzeyde yasaklanması şeklindeki doğrudan kontrollerin alternatifi olarak kullanılır. Her ne kadar olumsuz dışsal ekonomilerle sahip olan faaliyetlerin önemli bir kısmı yasalarla veya örf ve âdetlerle yaptırım altına alınmaktaysa da, bu yaptırımların yetersiz olması durumunda, yasa yoluyla yasaklamaya başvurulmaktadır. Bu bakımdan kirlilik vergisi topluma olumsuz dışsal ekonomilerle yayan üretim ve tüketim faaliyetlerini makul bir düzeyde tutma yönünden başarılı bir biçimde kullanılabilen, dolayısıyla kaynakların optimal dağılımı da sağlanabilmektedir (?).

Konulacak olan vergi, her malın sosyal maliyetini yansıtmayı sağlamalıdır. Ancak, kirlilik yaratan malların miktarının fazla olması, ekonomideki her firma için tüm üretim ve tüketim miktarının denetimini olanaksız duruma getirmektedir. Bu malların vergilendirilmesinde diğer bir zorluk da veri teknolojisi ile tüm atıkların denetiminin mümkün olmamasıdır. Geniş bir denetim sisteminin maliyetli olması nedeniyle birkaç seçilmiş en-

düstrinin madde akımının vergilendirilmesi yoluna başvurulabilir (?).

III. Türkiye İçin Kirlenme Vergisi Uygulaması

Türkiye'de çevre kirliliğinin azaltılması için alınabilecek diğer önlemlerle birlikte, çevreyi kirletenlerden vergi alınmalıdır. Böyle bir vergi, kirlilik dışsallıklarının içselleştirilmesine katkıda bulunabilecektir. Ülkemizin Avrupa Topluluğu'nun üyeliğinin gündemde bulunması da, vergiye bir gerekçe oluşturmaktadır. Çünkü, Avrupa Topluluğu'nun çevre konusunda kabul ettiği temel ilkelerden birisi «çevreyi kirletenin bunun maliyetine katlanmasıdır» (?). Ayrıca, çevre kirliliği vergisi Avrupa Topluluğu ülkelerinin tamamında uygulanmakta ya da uygulanmak üzeredir. Bu durum, ülkemiz ile Topluluk arasındaki vergi uyumlaştırması açısından da vergiye bir gerekçe oluşturmaktadır.

1 — Verginin Konusu

Çevre kirliliği vergisinin konusu; havaya, suya ya da toprağa bırakılan atıklardır. Atıkların temel özelliği, insan sağlığına ya da çevrenin doğal yapısına zararlı olmalarıdır. Bu bağlamda örneğin, sulara bırakılan kimyasal atıklar, havaya bırakılan baca ve egzoz dumanları veya toprağa bırakılan zararlı katı ve sıvı atıklar vergi konusuna girmektedir.

2 — Verginin Yükümlüsü

Verginin yükümlüsü, vergi konusuna giren atıkların çevreye yayılmasına neden olan gerçek ve tüzel kişilerdir. Vergi yükümlüsünün belirlenebilmesi açısından, çevre kirliliğinin olduğu aşama oldukça önemlidir. Kirlilik; üretim sonucu oluşuyorsa,

yükümlü üreticiler; tüketim sonucu oluşuyorsa, yükümlü tüketicilerdir. Verginin yükümlüsünün bu biçimde belirlenmesi 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3416 sayılı Kanunla değişik 3. maddesinin (e) bendine de uygundur.

3 — Vergiyi Doğuran Olay

Çevre kirliliği vergisinde vergiyi doğuran olay, vergiye konu olan atıkların; havaya, suya veya toprağa bırakılmasıdır. Çevreye zararlı atıklar üretim sürecinde ortaya çıkıyorsa, vergiyi doğuran olay, sözkonusu mal ya da hizmetin üretilmesidir. Atıkların çevreye yayılması tüketim sonucunda gerçekleşiyorsa, vergiyi doğuran olay tüketim faaliyetidir.

Vergiyi doğuran olayı belirleme açısından kirliliğin oluşmasını beklemeye gerek yoktur. Bazı durumlarda kirliliğin oluşacağını anlaşılması da vergiyi doğuran olay olarak kabul edilebilir. Örneğin, otomobil için akaryakıt satın alınması, bu akaryakıtın kullanılacağını göstermektedir. Burada vergiyi doğuran olay akaryakıtın satın alınmasıdır.

4 — Verginin Matrahı ve Oranları

Verginin matrahı spesifik olmalıdır. Bunu nedeni, çevre kirliliği yaratan nesnenin değeri ile yarattığı kirlilik arasındaki ilişkinin zayıf olması, hatta bazı durumlarda bu ilişkinin ters orantılı olmasıdır. Vergide ad valorem matrah kullanıldığında, daha az kirlilik yaratan değeri yüksek mallardan daha çok vergi alınacak, bu da verginin konuluş amacına uygun düşmeyecektir. Bu nedenle matrah spesifik olarak belirlenmelidir.

Çevre kirliliği vergisinin oranı, her nesnenin çevre kirliliği yaratma derecelerine göre ayrı ayrı belirlenmelidir. Vergi konusu malların çevre kirliliği yaratma dereceleri, çevresel etki değerlemesi⁽¹³⁾ yardımıyla belirlenebilir. Verginin oranında esneklik bulunmalıdır. Bu oranların her ay yeniden ayarlanması anlamına gelmemelidir. Ancak, vergi oranını değiştiren koşullara göre gözden geçirme fırsatları bulunmalıdır⁽¹⁴⁾. Yürütme organına vergi oranını belirli sınırlar içinde ayarlama yetkisinin verilmesi, bu esnekliği sağlayabilir.

Vergi, kirlilik yaratanların, yaratıkları kirliliği azaltmalarını teşvik etmelidir. Yani, verginin miktarı öyle belirlenmelidir ki, kirlitenlerin kirliliklerini azaltmalarının ya da kirlilik yaratmamalarının maliyetleri, vergi ödemekten daha ucuza gelmelidir.

5 — Verginin Ödenmesi

Çevre kirliliği vergisi, kanuni yükümlü tarafından ödenebileceği gibi, vergi sorumluları tarafından da ödenebilir. Örneğin, akaryakıt üzerinde alınacak vergide; verginin yükümlüsü akaryakıt tüketicileri olmaktadır. Verginin tahsili, vergi tekniği açısından akaryakıtın satın alınması sırasında akaryakıt satıcıları aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

6 — Vergi Gelirlerinin Kullanımı

Çevre kirliliği vergisinden sağlanan vergiler, özel bir hesapta toplanarak, çevre yatırımlarında harcanabilir. Uygulamada bunun aksi bir görüş mevcuttur. Bu görüşte, çevre kirliliği vergisinden sağlanan gelirlerin genel gelirlerin bir parçası olması gerektiği ileri sürülmektedir⁽¹⁵⁾. Vergi gelirlerinin özel bir hesapta toplanarak çevre yatırımlarına ayrılmasının

yararı, çevre kirliliğini azaltıcı teknolojileri teşvik etmesidir.

IV. SONUÇ

Çevre kirliliği temelde, yaratıcı süreçte kullanılan çevre girdilerinin maliyetlerinin, kirlilik yaratanların fonksiyonlarında yer almamasından kaynaklanmaktadır. Kıt çevresel kaynaklarımızın uygun kullanımını sağlamak için çevreyi kirletenler bunun maliyetlerine katlandırılmalıdır. Çevre kirliliği sorunu, piyasa ekonomisinin üstesinden gelebileceği bir sorun değildir. Bu nedenle devlet kirlenmeyi önleyici önlemler alarak, piyasaya müdahalede bulunmalıdır.

Çevre kirliliğinin önlenmesinde vergiler iyi kullanıldıklarında, çevresel amaç ve hedeflere uygun işlevler görebilirler. Kirliliğe neden olan girdi ve çıktılarının üzerine konulan vergi, maliyetleri yükselteceğinden, bu girdi ve çıktıların kullanımı kısıtlanacaktır. Özellikle kirlilik yaratan girdi ve çıktıların, daha az kirlilik yaratan ya da hiç kirlilik yaratmayan alternatifleri bulunması durumunda verginin etkinliği artabilecektir.

Türkiye'de çevre kirliliğinin azaltılabilmesi açısından, diğer önlemlerin yanı sıra, çevreyi kirletenlerden vergi alınmalıdır. Böyle bir verginin temel amacı, dışsal maliyetleri içselleştirmektir. Çevre kirliliği vergisinin uygulanması, Avrupa Topluluğu ile vergilerimizin uyumlaştırılması açısından da gereklidir. Bu nedenle gerekli çalışmalar yapılarak, «Çevre Kirliliği Vergisi»nin uygulanması sağlanmalıdır.

DİPNOTLARI

(¹) William J. Boumol; «Environment Protection at Minimum Cost: The Pollu-

tion Tax», Social Accounting: Theory, Issues and Cases, Ed-Lee J. Seidler-Lynn L. Seidler, Melville Publishing Company, Los Angeles 1975, s. 243.

(²) İbrahim Taner; «Kalkınma, Nüfus ve Çevre», Nüfus ve Çevre Konferansı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara 1988, s. 42-43.

(³) Harry W. Richardson; «Urban Economics», Dryden Press, Los Angeles 1978, s. 290.

(⁴) Bkz.: Ac. C. Pigou; «The Economics of Welfare», Fourth Edition, McMillan and Co., London 1960, s. 381.

(⁵) Richardson; a.g.e., s. 297-298.

(⁶) Richardson; a.g.e., s. 298.

(⁷) Robert L. Heilbroner - Lester C. Thurow; «The Economic Problem, Fifth Edition, Prentice-Hall, Inc., New Jersey 1978, s. 233.

(⁸) Boumol; a.g.m., s. 245.

(⁹) Robert J. Anderson - James E. Wilen; «The Proposed Pure Air Tax Act of 1972: Some Cautionary Comments on Missionary Zeal», National Tax Journal, Vol: 27, No: 1, March 1974, s. 152.

(¹⁰) Nihat Edizdoğan; «Teoride ve Uygulamada Özel Tüketim Vergileri», Bursa İ.T.İ.A. Yayını, Bursa 1981, s. 13

(¹¹) Peter A. Victor; «Pollution Economy and Environment», Ailen and Unwin Ltd., London 1972, s. 219.

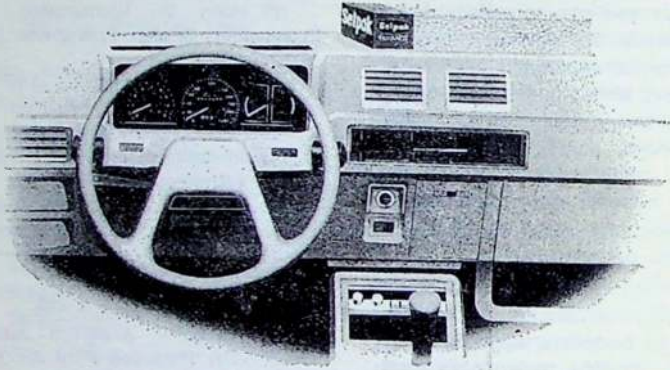
(¹²) Bkz.: «The European Community's Environment Policy», Second Edition, Luxembourg 1983, s. 25.

(¹³) Bkz.: Orhan Uslu; «Çevresel Etki Değerlendirmesi», Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara 1986 - Günay Kocasoy; «Çevresel Etki Değerlemesinin Önemi», Çevre Kirliliği ve Kirleticilerin İnsan Bedenine Etkisi, Ed. Emre Dölen, TMMOB Kimya Müh. Odası İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul 1986.

(¹⁴) Wallace E. Oates; «Kirlenme Vergisi: Zamanı Gelmiş Bir Fikir», (Çev.: İ. Yılmaz Aslan - Metin Taş), Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Eylül 1989, s. 39.

(¹⁵) Bkz.: Oates, a.g.m., s. 39.

Kalite Kontrol Merkezi

Kalite Kontrol Kutusu

Milyonlarca Kalite Kontrol Uzmanı, kalite kontrol testlerini, evlerde, işyerlerinde, arabalarda, her an lüzlükle sürdürüyor.

Uzmanlar, şimdi, kulu mendilde bir Selpak yeniliğini test ediyor.
Selpak Kutu Mendil'in, ikinci, koruyucu, şeffaf kapagi.

Vardıkları sonuç, hep olumlu...
Mendillerin tazdan korunmasının,
tek tek, kolayca çıkmasının sırrı,
burada... şeffaf, koruyucu kapakta!

Şimdi, yalnızca Selpak'la!

Selpak Kalitesi, Sizin Kontrolünüzde

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

1989 sonbaharında, yılın geride kalan ilk 9 ayında ülkemiz ekonomisinin ne duruma geldiğini daha açık bir şekilde görmek mümkün oluyor. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin tahminine göre gelişme hızımız binde 2 olacaktır. Genel olarak temel mal ve hizmetlerde üretim % 100'e yakın oranda gerilemiştir. İstanbul Sanayi Odası'nın hazırladığı bir rapora göre, sanayinin büyüme hızı, yılın ikinci yarısında sıfır düzeyine inmiştir.

Ekonomideki durgunluk, enflasyonun hızını kesmemiş ve fiyat artışları Eylül başında perakende piyasalarda % 73,3'e ulaşmıştır. Sanayiciler ve tacirler, Hükümet'in sık sık karar değiştirmesinin ekonomide istikrarsızlığa neden olduğundan şikâyet etmektedirler. Ayrıca, tarımsal üretimin de sıcak geçen yaz nedeniyle yetersiz olduğu bilinmektedir.

Geride bıraktığımız Eylül ayının bir olumlu olayı, Demir-Çelik grevinin sona ermesidir. Dörtbuçuk aydan beri devam eden Demir-Çelik fabrikalarındaki grevin 17 Eylül 1989'da sona ermesiyle, önemli bir sosyo-ekonomik sorun çözümlenmiş bulunmaktadır. 1,4 trilyon lira zarara yol açtığı belirtilen bu grevin sonuçlandırılması, demir-çelik mamullerine yapılan büyük oranlı zamlar izlemiştir.

1989 Eylül ayının diğer bir olumlu olayı, Dövizle Çevrilebilir Mevduat (DÇM) borçlarının tamamen ödenmiş olmasıdır. DÇM'lerin döviz olarak ödenen miktarı toplam 2 milyar 269 milyon dolardır. Bunun 1,9 milyar dolarlık kısmı faiz ödemeleridir.

Geçtiğimiz Eylül ayında ağırlığını hissettiren bir konu da KİT'lerin özelleştirilmesiyle ilgilidir. Beş çimento fabrikasının Fransızlara satılmasından sonra, PETKİM ve ERDEMİR'in yabancılara satılması için hazırlık yapılması, İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden bir grubun, bazı sanayi odalarının tepkilerine yol açmıştır. Yabancı sermayenin yeni teknoloji getirmeyeceği, satılacak sanayi kuruluşlarının yerine yenileri konulmadıkça, bu tür satışların ülkemize yararı olmayacağı, yapılan işin özelleştirme değil yabancılaştırma olduğu iddia edilmektedir. Nitekim tartışmaların özünü de, özelleştirmenin giderek yabancılaştırmaya dönüşmekte oluşu oluşturmaktadır. Hükümetin bu konudaki tutumu, mülkiyetin tabana yayılması amacından uzaklaştığını göstermektedir.

1989 Eylül ayında alınmış olan başlıca kararlar ve ekonomiyi ilgilendiren olaylar şöyle açıklanabilir.

İhracatla İlgili Olaylar

İhracatta, 1988 Mayıs ayına göre 1989 Mayıs ayında % 27,6 oranında bir azalma olmuştu. 1989 Haziran ayında ihracatta az da olsa bir düzelme görülmüş, 1988 Haziran ayına göre binde 5 artış olmuştur. İhracat teşviklerinin geçen yıla göre çok azalması, bu gerilemenin nedenini oluşturmaktadır. Dış Ticaret Sermaye Şirketleri'nin ihracat rakamları da bu durumdan etkilenmiş ve yılın ilk yarısında ihracattaki azalma oranı, geçen yılın ilk yarısına göre % 13'ü bulmuştur.

Bu olumsuz gelişmeler, ihracatçılarımızı yeni pazarlar aramaya yöneltmiştir. Bu arada Sovyet Rusya'ya dönük ihracat girişimleri giderek gelişmektedir. Bu ülkeye özellikle ilaç ve inşaat malzemesi ihracatı imkânlarının sağlandığı öğrenilmiştir. Müteahhlik hizmetlerine ilişkin girişimlerden ise, daha önce olumlu sonuçlar alındığı bilinmektedir.

8 - 9 Ağustos 1989 tarihli kambiyo kararlarının Türk Lirası ile ihracata imkân tanımış olmasının beklenen gelişmeyi sağlayamayacağı anlaşılmaktadır. Öte yandan, TPKK Kararı'na göre, 30 Mart 1989 tarihine kadar ihracat bedellerini yurda getirmeyen ihracatçılardan kur farklarının tahsili gerektiğinden, bu durumdaki firmalarla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı arasındaki anlaşmazlık olumsuz şekilde devam etmektedir.

İthalatla İlgili Olaylar

İthalatta Gümrük Vergisi oranları ve fonlarla ilgili indirimler 1989 Eylül ayında da devam etmiştir. 9 Eylül 1989'da yapılan indirimlerden sonra 23 Eylül 1989'da yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile çok sayıda maddenin vergi ve fonları yeniden indirime tabi tutulmuştur. Bu kararlar; yılbaşından beri ithalat rejimiyle ilgili olarak çıkarılan 14 karar, gümrük vergileri, fonlar ve yeni madde düzenlemeleri tek bir listede toplanmıştır.

İthalatla ilgili olarak, 28 Eylül 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Kararname ile, gümrük işlemlerinden dolayı para cezaları 3 kat artırılmış bulunmaktadır. Bu cezalara, Gümrük Vergisi muafiyeti ile ilgili işlemlerin yapılması, sahte menşeli eşyaya ait hükümlerin ihlali, giriş manifestolarında yazılı miktardan eksik çıkan kaplarla ilgilidir.

Bankalarla İlgili Olaylar

• Bankalar, geçen yıl serbest bırakılarak faiz oranı % 85'e kadar çıkan yıllık mevduatın faiz ve istendiğinde anaparalarını, 1989 Ekim ayından itibaren ödemeye başlayacaklardır. Bankaların, faizleri de göz önünde tutulduğunda 5 trilyon liraya yaklaştığı ileri sürülen bu mevduatın kaçmasını önlemek üzere, faiz hadlerini yükseltecekleri tahmin edilmekteydi. Ancak, mevduata yüksek faiz ödenmesi sonucu kredi faiz oranları da yükselmekte ve bu uygulama bankaların kârlılığını olumsuz yönde etkilemekteydi. Gerek bu durum gerek plasman sıkıntısı nedeniyle bankaların mevduat faizlerini yükseltmeyecekleri anlaşılmaktadır. Bankaların bu eğilimi, piyasaların durgunluğu ve yatırımların yavaşlamasıyla da ilgilidir.

• 13 Eylül 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, 20 milyar TL sermayeli Avrupa - Türk Yatırım Bankası'nın kurulmasına izin verilmiştir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karara İlişkin Genelge

T.C. Merkez Bankası'nın 18 Eylül 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan I - C sayılı Genelgesi, I - A sayılı Genelge'nin «Görünmeyen İşlemlere İlişkin Hükümler» bölümünün tümünü yeniden düzenlemiştir. Genelge, 32 sayılı Karar'a ilişkin döviz kullanma ve tasarruf etme hususunda, döviz ödenmesini gerektiren hizmetler ve giderlerle ilgili olarak şu başlıklar altındaki hükümleri getirmektedir: «Ticaret ve Endüstri», «Dış Ticaret», «Taşımacılık», «Sigorta», «Film, Video Kaset ve Benzeri Maddi Ortam Üzerine Kaydedilmiş (Görüntülü ve Sesli) Eserler», «Sermaye Gelirleri», «Seyahat ve Turizm», «Kişisel Gelir ve Harcamalar», «Kamu Gelir ve Giderleri», «Genel Karakterli İşlemler».

Zamlar Devam Ediyor

1989 sonbaharında, hayat pahalılığı bütün hızı ile devam etmektedir. Bu duruma neden olan zamların, temel mal ve hizmetlere yönelmesinin etkileri de, önümüzdeki aylara hiç şüphesiz yansiyacaktır. 1989 Eylül ayında yapılan önemli zamlar şöyle özetlenebilir:

• Elektrik fiyatlarına 8 Eylül'de yapılan ve 1 Eylül 1989'dan itibaren geçerli olan zam oranı % 12,7'dir. Bu zammın birçok mamulün üretimine de etki edeceği muhakkaktır.

• PİK demir ve döküm koku fiyatlarına 20.9.1989 tarihinden itibaren % 32,5 ile % 54,2 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır. Buna göre, pik demirin tonu 400 bin liradan 530 bin liraya, döküm kokunun tonu ise 240 bin liradan 370 bin liraya yükselmiştir.

• Demir - Çelik mamullerine 26 Eylül 1989 tarihinden itibaren % 13 ile % 42 arasında değişen oranlarda zam yapılmış bulunmaktadır. İthal yuvarlak demirin fiyatı ise % 4 indirilmiştir. Demir - Çelik ürünlerinin yeni ve eski fiyatları şöyledir (TL/Ton).

	Yeni Fiyat	Eski Fiyat
Yuvarlak Demir	870.000 - 900.000	730.000 - 775.000
Profiller	1.050.000 - 1.250.000	800.000 - 887.000
Köşebentler	1.000.000 - 1.100.000	719.000 - 752.000
Kütük Demir	760.000 - 815.000	675.000 - 725.000
İthal Yuvarlak Demir	870.000 - 900.000	915.000 - 935.000

◆ Düşmanın bilmesini istemediğin şeyi dostuna söyleme.

A. Schopenhaver

◆ Öğrenmenin ve kazanmanın zamanı yoktur.

Arap Atasözü

dünün, bugünün, yarının
bankası

T.C. ZİRAAT
BANKASI

"Gücüne erişilmez,"

YENİ YAYINLAR

M. TARIK YAŞA

ENFLASYON

Analistik Bir Yaklaşım

KALIN, Dr. Ahmet S.; Filiz Kitabevi,
İstanbul 1989, VIII + 192 sayfa,
(KDV dahil) 7.700.— TL (*).

İ.Ü. İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Dr. Ahmet S. Kalın, asistanlık yıllarının sonucu olarak nitelendiği çalışmasının amacını, «talep ve arz yönünden başlıca enflasyon teorilerinin analizini yapmak» olarak açıklamaktadır. Kendi deyişi ile; «Doğal olarak talep ve arz yönünden yapılan analiz, sebepler açısından geliştirilen çalışma olmak niteliğini taşıyacaktır.»

Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde «Olayın Tanımlanması, Ölçülmesi ve Sınıflandırılması» yapılmaktadır. İkinci bölümde «Talep Yönünden», üçüncü bölümde ise «Arz Yönünden Başlıca Enflasyon Teorileri» ele alınıp açıklanmaktadır.

Yazarın da belirttiği gibi, konuya ilişkin açıklamalar «kapalı» bir eko-

nomi varsayımı altında yapılmıştır. Açıklamalarda kullanılan yaklaşım, «pozitif iktisadın sınırları içinde» kalmakta ve «enflasyon olgusunu makro-analistik modeller içinde ele almaktadır.»

Enflasyon analizlerinde parasal genişlemenin ihmal edilemeyecek bir olgu olduğunu belirten yazar, enflasyon konusunda analitik bir çalışma yapmasının temel nedenlerini, kitabın «Giriş»inde şöyle açıklamaktadır:

«İlk olarak enflasyon dünyamızın karşılaştığı başlıca ekonomik sorunlardan biridir. İkinci olarak enflasyon ülkemizin son yıllarda iktisadi büyümenin yanısıra karşı karşıya kaldığı bir sorundur ve ülkemizin iktisatçıları enflasyon hızının düşürülmesini önermektedirler. Bu öneriler, enflasyonun nedenleriyle, kanımızca, yakından ilişkilidir. Üçüncü olarak enflasyon, günümüzde, bir yandan mikro, makro iktisat ile Para Teorisinin belli bir karışımının kullanılmasını gerektirirken, diğer yandan disiplinlerarası bir anlayışla da ele alınabilmektedir. Bu bakımdan enflasyon ile ilgili analitik çalışmalar bu çalışmayı yapan kişilerin teorik bilgi temellerinin güçlendirilip, genişletilmesine katkıda bulunmaktadır.»

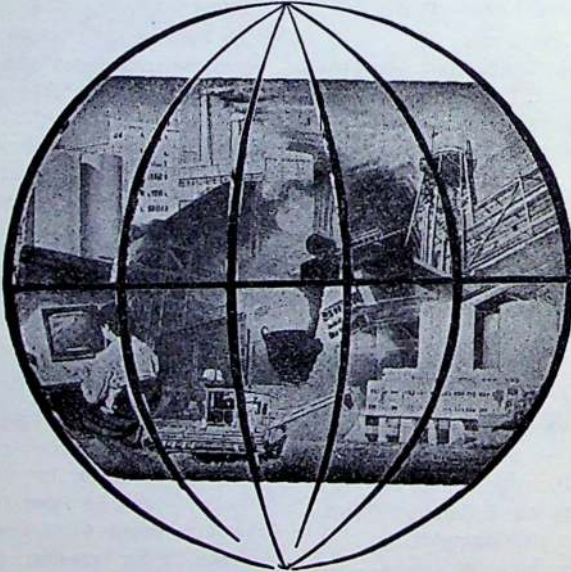
(*) Kitabı almak isteyenler, «Kırazlı Mescit Sokak No 24; Süleymaniye - İstanbul» adresine başvurmalıdırlar. Telefon : 527 07 18.

Kitabın birinci bölümünde; «Tanımlama Sorunu» başlığı altında «Genel Olarak Literatürde Tanımlama Sorunu», «Literatürde Mevcut Tanımların Özellikleri» ve «Çalışmada Kullanılan Tanımlama»; «Ölçüm Sorunu» başlığı altında «Ölçüm İşleminin Objektif Yönü: İndekslerin Düzenlenmesi», «Ölçüm İşleminin Sübjektif Yönü: İndekslerin Yorumlanması»; «Sınıflandırma Sorunu» başlığı altında «Çeşitli Ölçütlere Dayanan Sınıflandırmalar», «Sebebe Dayanan Sınıflandırmalar ve

Bunların Temel Aşamaları» ve «Sebebe Dayanan Sınıflandırmaların Genel Değerlendirmesi» ele alınmaktadır.

İkinci bölümde; «Miktar Teorisine Dayanan Açıklama Biçimi» başlığı altında «Klasik Nitelikli Makroekonomik Model ve Miktar Teorisi», «Talep Enflasyonunun Miktar Teorisine Dayanan Açıklama Tarzı ile İlgili Çeşitli Yaklaşımlar»; «Keynesçi Teoriye Dayanan Açıklama Biçimi» başlığı altında «Genel Olarak Keynesçi Makroekonomik Model», «Basit Keynesçi

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

**Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği
özene ve ciddiyete, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluuz, gururluuz.**

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

**TÜRKİSTİCARETBANKASI
TÜRKBANK**

Model veya Çarpan Modeli», «Basit Keynesçi Model ve Enflasyonist Açık» ve «Enflasyonist Açık Analizinin Geliştirilmesi» incelenmektedir.

Üçüncü bölümde; «Genel Özellikler»i izleyen «Başlıca Klasik Teoriler» başlığı altında «Ücret Artışlarının Sebep Olduğu Maliyet Enflasyonu», «Kâr Artışlarının Neden Olduğu Maliyet Enflasyonu» ve «Klasik Teorilerin Yeniden Değerlendirilmesi»; «Hâkim Ekonomi Tahlillerinin Arz Yönünden Geliştirilen Teorilerle Bütünleştirilmesi Deneyimi» başlığı altında «Klasik Teoriler ile Hâkim Ekonomi Tahlilleri», «İlk Yaklaşım'ın Temelleri Olarak Hâkim Ekonomi Tahlilleri»; «Farklı Davranışsal Hipotezlere Dayanan Modeller» başlığı altında «Enflasyonun Öncelikli Sebebi Olarak Gündümlü Fiyatlar Hipotezi», «Gündümlü Fiyatların Kısmen Neden Olduğu Enflasyon» ve «Gündümlü Fiyatların Enflasyonun Oluşmasındaki Önemsiz Etkisi» verilmektedir.

«Sonuç'ta ise; «Enflasyonun Tanımından Çıkan Sonuçlar», «Enflasyonu Sebepleri Açısından Ele Alan Görüşlerin Verdiği Sonuçlar», «Enflasyonun Parasal Yönü ve Gelir Dağılımı Açılarında Ortaya Çıkan Sonuçları» üzerinde durulduktan sonra «Varılan Sonuçların Genel Değerlendirilmesi» yapılmaktadır. Kitap, geniş bir «Yararlanılan Kaynaklar» ayrımı ile son bulmaktadır.

Kitabı okumalarını, üniversitelerin konu ile ilgili fakültelerinin (iktisat, işletme vb.) özellikle yüksek lisans ve doktora öğrencilerine, araştırma görevlilerine, genel olarak ekonomik araştırmalar yapmak isteyenlere tavsiye ederiz. Yazarı bu zorlu çalışması için kutlarız. Kendi deyişi ile «kaynakları baştan sona gözden geçirip

günümüze kadar getirme» çalışmasını da bir an önce gerçekleştirmesini dileriz.

BANKACILIKTA VE DIŞ TİCARETTE DÖVİZ POZİSYONLARININ KUR RİSKİNE KARŞI KORUNMASI

YILDIZ, Doç. Dr. Rifat; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Genel No. 293, Ekonomi Dizisi No. 23), Ankara 1988, xii + 97 sayfa, (KDV dahil) 5.000.— TL.

Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Doç. Dr. Rifat Yıldız bu yeni yapıtı (*) ile genelde kur riski konusuna ışık tutmaktadır.

Yazarın da ifade ettiği gibi; yabancı para bazında uluslararası mal ve hizmet ticareti yapan işletmelerin, alacak veya borçlarından ötürü yabancı paraların milli para karşısında, milli paranın da yabancı paralar karşısında değer değişikliğine uğrama ihtimalleri zarar tehlikesi doğurmaktadır. Dış ticaret oranı büyük olan bir ülkede, kur riskinin önemi de artmaktadır. Çünkü kur riskinden doğacak zararlar işletmelerin maliyetlerini, fiyatlarını ve rekabet güçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Dünyada esnek kur sistemine geçilmesi ve dalgalanma limitlerinin kaldırılması sonucu kur riskinin boyutları da büyümüştür. Bu gelişme, uluslararası dış ticaret ve bankacılık kesimlerinde alacak ve borçların kur

(*) Doç. Dr. Rifat Yıldız'ın «Konvertibilite» ile «Dış Borçlanma ve Türkiye'nin Dış Borçlarının Tahlihi» adlı iki yapıtı Atatürk Üniversitesi tarafından daha önce yayınlanmıştır.

riskinden doğacak zararlar karşı korunmasının önemini de artırmıştır.

Yazar, Türk ekonomisinde 1980'den sonraki gelişmeleri göz önünde tutarak, kitabın «Giriş»inde şöyle demektedir: «Türk ekonomisi dünya ekonomisi ile bütünleşmek için, yeni politikalarla ihracatı çok yönlü olarak teşvik etmekte ve ithalat liberasyonunu artırmaktadır. Bunların etkisiyle Türkiye'nin dış ticaret oranı, 1980 öncesi ve sonrası beşer yıllık dönemler kıyaslamasında ikinci dönemde iki misline (% 29) yükselmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak finans sektöründe de dışa açılmalar ve dış kredi kullanım imkânları eskiye kıyasla hızlı bir artış göstermiştir. Toplam dış borçların hızlı artışı ve bunlar içinde kısa vadeli borçların payının % 25'i aşması, bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca yine yeni dönemde günlük ayarlanabilen sabit kur sistemi uygulaması ve döviz işlemlerine nispeten serbestlik getirilmesi, kur değişmelerinin önemini Türk dış ticaret ve finans sektöründe faaliyet gösteren işletmeler açısından artırmıştır.»

Yazara göre; Türk ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecine girmesi, ilgili firmaların döviz işlemlerinin artmasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak da, anılan firmaların uluslararası piyasalarda rekabet edebilmeleri için, döviz kuru değişmelerinin maliyetler üzerindeki olumsuz etkilerini önlemeye yönelik önlemleri araştırmaları gereği ortaya çıkmıştır.

Kitapta, batılı sanayileşmiş ülkelerdeki uygulamalar üzerinde durularak, kur riskine karşı hangi korunma araçlarının kullanılabilirliği açıklanmaktadır. Bu arada özellikle dış ticaret ve sermaye hareketlerinin kısa

vadeli kur riski sorunları incelenmektedir.

İçerisinde 10 tablo ve 8 şemanın yer aldığı kitap, «Giriş»i izleyen beş bölüm ile «Özet ve Değerlendirme»den oluşmaktadır. Yapıt; incelenen konuya ilişkin kitapları, makaleleri ve diğer kaynakları içeren geniş bir «Bibliyografya» ile son bulmaktadır.

Birinci bölümde «Temel Kavramlar» başlığı altında «Döviz ve Efektif», «Döviz Ticareti», «Döviz Piyasaları», «Para Piyasaları», «Döviz Ticareti Çeşitleri» ve «Döviz Kurlarıyla İlgili İstihbarat Şekilleri» açıklanmaktadır. İkinci bölümde «Kur Riski ile Kur Sistemleri İlişkisi» ve «Kur Riski Alanları» incelenmektedir. Üçüncü Bölümde «Döviz Pozisyonları» ve «Kur Riskine Karşı Korunma Stratejileri» verilmektedir. Dördüncü bölümde «Korunma Kararlarının Alınmasında Kur Tahminlerinin Güvenilirliği» başlığı altında «Kur Riskinin Kalitatif Tahlili», «Kur Riskinin Kısa Vadeli Kantitatif Tahlili» ve «Kur Tahminlerinde Dikkate Alınabilecek Genel Göstergeler» üzerinde durulmaktadır. Beşinci bölümde ise, «Korunma Araçları ve Fonksiyonları» başlığı altında «Risk Önleyici ve Risk Azaltıcı Korunma Araçları», «Kur Riskini Telafi Edici Araçlar» ve «Diğer Korunma Araçları» anlatılmaktadır.

«Özet ve Değerlendirme» kısmında yazar; uluslararası faaliyet gösteren işletmelerin finansman ve döviz riski sorunlarının çok iç içe bir ilişkide bulunduğunu, bu nedenle de kur riskine karşı korunma stratejisinin mali planlara dahil edilmesinin faydalı olacağını vurgulamaktadır.

Kitabı okumalarını konu ile ilgili okurlarımıza salık verir, yazarı bu yararlı çalışması için kutlarız.

Türk bankacılığında yeni bir boyut: Nixdorf teknolojisi.

Bütün dünyada ve Türkiye'de, hem teknoloji hem de iş dünyası için zaman boyutu giderek değer kazanıyor. Bilginin hızla işlenmesi, sonuçların hemen somutlaştırılması ve bunun mümkün olduğunca çok birime aynı zamanda yansıtılması...

Bu yüzden bankacılık çok yönlü bir alan: Ulusal ve uluslararası düzeyde uzmanlaşmayı gerektiriyor. Bir yandan günlük ve tekdüze, bir yandan da son derece karmaşık.

Bu zorlukların içinden çıkabilmek için, bütün dünyada birçok banka, Nixdorf'un Bütünsel Bankacılık Çözümü'ne başvuruyor. Özel olarak bankaların gereksinimlerini karşılamak için tasarlanmış bir donanım ve yazılım birleşimi; buna ek olarak hizmet ve eğitim... Nixdorf'u bütün dünyaya tanıtan ve tercih nedeni yapan özellikler gelişen Türk Bankacılığında da başarının yolunu çiziyor. Dostlarıyla ilişkileri her gün daha çok gelişen Türkiye'nin birçok önemli bankasında Nixdorf'un Bütünsel Çözümü'nden yararlanılıyor. Türkler ve Almanlar, aynı değeri, aynı zaman içinde aynı hızı ve çözümleri paylaşıyorlar.

Bankacılar, bütünsel haberleşme sistemlerinin bir parçası olarak işleyebilecek bilgisayar istiyor. Bilgisayara sahip olmak da yeterli değil. Bunun ötesinde o bilgisayar sisteminin arkasında deneyimi ve bilgisiyile sürekli destek olacak bir kuruluş gerekiyor.

Nixdorf, donanım alanında modüler yapıya sahip. Teknolojinin gelişimine paralel olarak eski modül yenisiyle değiştirilebiliyor.

Aynı işlem, yazılımdaki gelişmeler için de geçerli. Evet, Nixdorf bilgisayar hep genç kalır ve uzun bir süre donanım ve yazılım yatırımı korunmuş olur.

Avrupa bankalarının yarısından fazlası Nixdorf'la çalışıyor. Bütün dünyada 150.000'in üzerinde terminal, bankalarda hizmet vermeyi sürdürüyor.

Bütün bankacılar Nixdorf'u tanır.

Şimdi siz de tanıyorşunuz.

Türk-Alman dostluğu geleceğe bakıyor.

NIXDORF
COMPUTER

Türkiye'de ilk defa kredili kredi kartı: Yapı Kredi VISA.

Bütün batı ülkeleri gibi,
Türkiye'de nihayet "kredi"si de olan,
gerçek bir kredi kartı var:
Yapı Kredi VISA.

Yapı Kredi VISA, sadece ödeme aracı
değildir. Harcamalarınızı bir imzayla
yaparsınız, isterseniz ödemenizin önemli
bir bölümünü ileri tarihlere bırakabilir,
Yapı Kredi'den **kredi** kullanırsınız.*

Hesabınızda yeterli para bulunmasa bile,
nakit ihtiyacınızı Yapı Kredi VISA ile
karşılarırsınız. Kredi limitiniz dahilinde,
her an nakit para çekebilirsiniz.**

Yapı Kredi VISA ile, Yapı Kredi'deki
vadesiz hesaplarınızı kullanabilir,
TELEBANKA'lardan **günde 24 saat,**
yılda 365 gün hizmet alırsınız.

Yapı Kredi VISA ile tüm bu ayrıcalıklara
ve dünyanın en çok kabul gören kredi
kartına sahip olursunuz.

Siz de Yapı Kredi'ye gelin.
Türkiye'nin ilk gerçek kredi kartını,
Yapı Kredi VISA'yı alın.
Bu avantajlardan ve Aktif Bankacılık
Çağı'nın daha birçok kolaylığından,
olanağından yararlanın.

Bugün "yeni bir hayat"a adım atın.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

* Yurtiçi harcamalarınızda ekstreyi izleyen on gün içinde kredi kartı harcamalarınızın en az % 25'ini ödemek kaydıyla, borcunuzu ileri tarihlere erteleyebilirsiniz.
** 583 Yapı Kredi şubesi, 24 saat hizmet veren TELEBANKA'lar, dünyanın dört bir yanında VISA sistemine dahil 20.000 bankanın şubeleri ve VISA sistemine bağlı 30.000'i aşkın ATM'den (otomatik vezne) nakit çekebilirsiniz.